

**ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ**

**ΣΧΟΛΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΓΕΩΠΟΝΙΑΣ, ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΤΡΟΦΙΜΩΝ ΚΑΙ
ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ**

ΤΜΗΜΑ ΤΕΧΝΟΛΟΓΩΝ ΓΕΩΠΟΝΩΝ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΦΥΤΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

***«Η Εξέλιξη της Βιολογικής Γεωργίας στην Ελλάδα και οι
Προτιμήσεις των Καταναλωτών σε Βιολογικά Προϊόντα»***

Σπουδάστρια: Αντιγόνη Δημητρίου (Α.Μ.: 273/05)

Επιβλέπων: Καθηγητής Παλάτος Γεώργιος

Θεσσαλονίκη, Νοέμβριος 2014

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας ασχολούμαστε με τους διάφορους ορισμούς της Βιολογικής Γεωργίας, την ιστορία της στην Ευρωπαϊκή ένωση, καθώς και την επιρροή της στο παγκόσμιο στερέωμα. Έπειτα ερχόμαστε στον Ελληνικό χώρο και εξερευνούμε την Βιολογική Γεωργία και Κτηνοτροφία στη χώρα μας και πως συνέβαλε στην ανάπτυξή τους η Κοινή Αγροτική Πολιτική, ενώ αναφερόμαστε και στα γεωργοπεριβαλλοντικά μέτρα. Τέλος, μελετάμε τον Έλληνα καταναλωτή ως προς τη Βιολογική Γεωργία, πως τα προμηθεύονται και τι χαρακτηριστικά παρουσιάζουν. Μετά από την κυρίως θεωρητική προσέγγιση της εργασίας, παραθέτουμε και την αντίστοιχη έρευνα αναφορικά με τις συνήθειες των Ελλήνων καταναλωτών σε σχέση με τα βιολογικά προϊόντα, μαζί με τα αποτελέσματα και τα συμπεράσματά της.

ABSTRACT

The first chapter of this thesis deals with the various definitions of organic agriculture, the history of it in the European Union and its influence on the global scene. Then we come to Greece and explore the Organic Agriculture and Livestock characteristics in our country and how the Common Agricultural Policy contributed to the development of it, while discussing agri-environmental measures as well. Finally, we study the Greek consumers as to organic farming, how they are provided with organic products and their characteristics. After the main theoretical part of the thesis, we present the corresponding research on the habits of Greek consumers in relation to organic products, together with its results and findings.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο - ΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ	4
1.1 Ορισμός της Βιολογικής Γεωργίας	4
1.2 Η ιστορία της βιολογικής γεωργίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση	5
1.3 Η παγκόσμια επιρροή της Βιολογικής Γεωργίας.....	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο - ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ ΓΕΩΡΓΙΑ	17
2.1 Βιολογική Γεωργία στην Ελλάδα	17
2.2 Βιολογική Κτηνοτροφία στην Ελλάδα.....	18
2.3 Η συμβολή της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής στην εξέλιξη της Βιολογικής Γεωργίας.....	19
2.4 Γεωργοπεριβαλλοντικά μέτρα στην Ελλάδα.....	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο - ΕΛΛΗΝΑΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗΣ ΚΑΙ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ ΓΕΩΡΓΙΑ	26
3.1 Διάθεση βιολογικών προϊόντων στην Ελληνική αγορά.....	26
3.2 Χαρακτηριστικά καταναλωτών Βιολογικών Προϊόντων	32
3.3. Αγοραστικές συνήθειες Ελλήνων καταναλωτών	33
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο – ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ	38
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	43
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	44

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο - ΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ

1.1 Ορισμός της Βιολογικής Γεωργίας

Ως Βιολογική Γεωργία ορίζεται ένα σύστημα διαχείρισης και παραγωγής αγροτικών προϊόντων, που στηρίζεται σε φυσικές διεργασίες. Με άλλα λόγια δεν χρησιμοποιούνται χημικά συνθετικά λιπάσματα και φυτοφάρμακα, καθώς και χημικές μέθοδοι για την αντιμετώπιση εχθρών και ασθενειών, αλλά δίνεται έμφαση στη χρήση των κατάλληλων τεχνικών παραγωγής, όπως στην επιλογή ανθεκτικών ποικιλιών, στην ανακύκλωση φυτικών και ζωικών υπολειμμάτων που διατηρούν τη φυσική γονιμότητα του εδάφους κλπ. (Γαλανοπούλου κ.ά., 2001).

Το πρώτο και βασικότερο χαρακτηριστικό των βιολογικών προϊόντων που αποτελεί και σημαντικό όφελος, είναι ότι αυτά προάγουν την υγεία. Ειδικότερα, πρόκειται για φυσικά προϊόντα απαλλαγμένα από τοξικές ουσίες οι οποίες παραμένουν και συγκεντρώνονται μέσα από την τροφική αλυσίδα στα τρόφιμα συμβατικής καλλιέργειας και εκτροφής που φθάνουν στο τραπέζι μας. Επιπρόσθετα, τα προϊόντα βιολογικής καλλιέργειας, σε σχέση με τα συμβατικά, περιέχουν 20 - 30% λιγότερο νερό και μεγαλύτερες συγκεντρώσεις πρωτεϊνών, βιταμινών, ιχνοστοιχείων, μεταλλικών αλάτων και ενζύμων. Επίσης, τα βιολογικά προϊόντα δεν περιέχουν συντηρητικά, πρόσθετα και διάφορες χημικές ουσίες στην σύνθεσή τους. Είναι η καλύτερη πρόταση για μια ισορροπημένη και φυσική διατροφή (Κρυστάλλης & Φωτόπουλος, 2003).

Από τα παραπάνω γίνεται κατανοητό ότι σκοπός της βιολογικής γεωργίας είναι η παραγωγή υγιεινών και ποιοτικών τροφίμων χωρίς τη χρήση συνθετικών χημικών. Υπό αυτή την έννοια τα βιολογικά προϊόντα συμβάλλουν τόσο στην προστασία του περιβάλλοντος όσο και στη βελτίωση της δημόσιας υγείας προσφέροντας σημαντικά οφέλη σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο (Gracia & de Magistris, 2007).

Επιπρόσθετα τα οφέλη για τους καταναλωτές και τους δημόσιους θεσμούς από τα βιολογικά τρόφιμα αυξάνονται όλο και περισσότερο τα τελευταία

χρόνια και κυρίως στις αναπτυσσόμενες χώρες, όπου οι προτιμήσεις των καταναλωτών αλλάζουν με κατεύθυνση προς την ευαισθητοποίηση σε θέματα ασφάλειας, υγείας και περιβάλλοντος. Κάτι τέτοιο διαπιστώνεται από πολλές έρευνες (Gracia & de Magistris, 2007). Για παράδειγμα, σύμφωνα με τη μελέτη της Eurobarometer (EC, 2006), οι Ευρωπαίοι καταναλωτές θεωρούν ότι τα βιολογικά προϊόντα έχουν σημαντικά οφέλη για την υγεία και την ασφάλεια των καταναλωτών, ενώ επιπλέον σέβονται το περιβάλλον.

Με βάση τον ορισμό που δίνεται στην παρούσα ενότητα, φανερώνεται η σημαντικότητα της βιολογικής γεωργίας για μια χώρα, τόσο σε οικονομικό επίπεδο, όσο και για την κάλυψη των διαφορετικών πλέον αναγκών των καταναλωτών για τρόφιμα υψηλής ποιότητας και λιγότερο επιβλαβή για το περιβάλλον και τη δημόσια υγεία.

Την αυθεντικότητα των προϊόντων βιολογικής καλλιέργειας προασπίζει η ίδια η νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όπως απαιτεί ο Ευρωπαϊκός κανονισμός 2092/91, η διαδικασία παραγωγής των προϊόντων βιολογικής καλλιέργειας και εκτροφής ελέγχεται σε όλα τα στάδια της παραγωγικής διαδικασίας και της επεξεργασίας τους από αρμόδιους εγχώριους και ξένους οργανισμούς πιστοποίησης. Τα πιστοποιημένα προϊόντα βιολογικής παραγωγής φέρουν πάντα την ένδειξη «βιολογικό προϊόν», το σήμα του οργανισμού που τα πιστοποιεί καθώς και τον ειδικό αριθμό πιστοποίησης (Φωτόπουλος, 2000).

1.2 Η ιστορία της βιολογικής γεωργίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Παρακάτω παρατίθενται οι βασικοί σταθμοί της ιστορίας της βιολογικής γεωργίας, όπως αυτή αντιμετωπίστηκε και θεσμοθετήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

- Τέλη δεκαετίας 1980: Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξετάζει το ενδεχόμενο έκδοσης οδηγίας για τον ορισμό και τον έλεγχο των βιολογικών τροφίμων και της βιολογικής γεωργίας.
- 1987: Η Διεθνής Ομοσπονδία Κινημάτων Βιολογικής Γεωργίας IFOAM συγκρότησε την Ευρωπαϊκή Αντιπροσωπεία με σκοπό τη διεξαγωγή

συζητήσεων με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και την παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών.

- 1990: Στο συνέδριο της IFOAM στη Βουδαπέστη σχηματίστηκε η Ομάδα Εργασίας IFOAM EU με στόχο την ανάπτυξη μιας αντιπροσωπευτικής δομής των οργανισμών IFOAM στην Ευρωπαϊκή Ένωση.
- 1991: Εκδίδεται ο Κανονισμός (ΕΟΚ 2092/91) περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής.
- 1993: Τίθεται σε ισχύ ο Κανονισμός 2092/91 και για πρώτη φορά στην Ε.Ε. η βιολογική γεωργία και τα βιολογικά τρόφιμα υπόκεινται σε νομικούς περιορισμούς τόσο όσον αφορά τον ορισμό όσο και τον έλεγχο.
- 1999: Με τον Κανονισμό 1804/1999 της Επιτροπής καθορίζονται οι απαιτήσεις για τη βιολογική παραγωγή κτηνοτροφικών προϊόντων και θεσπίζονται για πρώτη φορά κοινοί κανονισμοί για τη βιολογική κτηνοτροφία.
- 2000: Στη Νυρεμβέργη της Γερμανίας λαμβάνει χώρα η ιδρυτική συνεδρίαση του Ευρωπαϊκού Τμήματος της IFOAM, μετατρέποντας την παλαιά Ομάδα Εργασίας IFOAM EU σε πλήρως αυτόνομη περιφερειακή ομάδα της IFOAM.
- 2002: Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο υπό την Προεδρία της Δανίας ζητά από την Επιτροπή την κατάρτιση ευρωπαϊκού σχεδίου δράσης σχετικά με τη βιολογική παραγωγή.
- 2004: Η Επιτροπή εκδίδει το ευρωπαϊκό σχέδιο δράσης για τη βιολογική γεωργία και τα βιολογικά τρόφιμα. Το Συμβούλιο ζητά από την Επιτροπή να παρουσιάσει λεπτομερή πρόταση για την αναθεώρηση.
- 2005: Η Επιτροπή μετά από διαβούλευση τριών εβδομάδων με τους ενδιαφερόμενους φορείς δημοσιεύει την πρότασή της για την αναθεώρηση του Κανονισμού του Συμβουλίου.

- 2006: Το Συμβούλιο αποφασίζει για τη "γενική προσέγγιση" του νέου κανονισμού που θα διέπει τη βιολογική παραγωγή και εγκρίνει τον κανονισμό για τις εισαγωγές.
- 2007: Το Συμβούλιο εκδίδει το νέο Κανονισμό (ΕΚ) 834/2007 για τη βιολογική παραγωγή και την επισήμανση των βιολογικών προϊόντων (ο οποίος δημοσιεύεται στην επίσημη εφημερίδα της ΕΕ στις 20 Ιουλίου 2007). Η Επιτροπή ξεκινά διαβουλεύσεις με τους ενδιαφερόμενους φορείς για τις τεχνικές πτυχές των κανόνων εφαρμογής με προθεσμία έξι εβδομάδων.
- 2008: Εκδίδονται οι κανονισμοί: α) (ΕΚ) αριθ. 889/2008 ο οποίος αφορά τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του Καν. (ΕΚ) 834/2007 του Συμβουλίου. β) (ΕΚ) αριθ 967/2008 του Συμβουλίου, για τροποποίηση του Κανονισμού 834/2007 με τον οποίο αναβάλλεται η υποχρεωτική χρήση του λογοτύπου της ΕΕ. γ) (ΕΚ) αριθ 1254/2008 της Επιτροπής, για την τροποποίηση του Κανονισμού 889/2008, ο οποίος επιτρέπει τη χρήση σε ποσοστό 100% ζωοτροφών σε μετατροπή που προέρχονται από μονάδα που ανήκει στην ίδια εκμετάλλευση, τη διακοσμητική βαφή των αυγών που διατίθενται στην αγορά συγκεκριμένη χρονική περίοδο και θέτει πρότυπα για τη μαγιά. δ) (ΕΚ) αριθ 1235/2008 της Επιτροπής με τον οποίο θεσπίζονται στα πλαίσια του Κανονισμού 834/2007 οι κανόνες εφαρμογής για τις εισαγωγές από τρίτες χώρες.
- 2009: Τίθενται σε ισχύ από 1 Ιανουαρίου οι Κανονισμοί(ΕΚ) 834/2007, 889/2008 και 1235/2008. Εκδίδεται ο Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 710/2009 της Επιτροπής για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 889/2008 ο οποίος αφορά τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων για τη βιολογική παραγωγή ζώων υδατοκαλλιέργειας και φυκιών.
- 2010: Εκδίδεται ο κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 271/2010 της Επιτροπής για την τροποποίηση του κανονισμού 889/2008 όσον αφορά τον λογότυπο βιολογικής παραγωγής της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Δημοσιεύεται η απόφαση της Επιτροπής (2010/C 262/03) για τον διορισμό των μελών της ομάδας εμπειρογνομόνων οι οποίοι θα παρέχουν τεχνικές

συμβουλές στον τομέα της βιολογικής παραγωγής και καταρτίζει εφεδρικό κατάλογο εμπειρογνομόνων.

Στα μέσα της δεκαετίας του '80 σημειώνεται στην Ευρώπη μια ολοένα και αυξανόμενη τάση παραγωγής βιολογικών τροφίμων. Επιτυγχάνοντας πολύ υψηλότερες τιμές και εξασφαλίζοντας πολλά περισσότερα οφέλη για το δημόσιο καλό, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θεώρησε απαραίτητο να θεσπίσει μηχανισμούς ελέγχου για την προστασία των καταναλωτών και να παρέχει την αναγνώριση που αξίζει αυτή η προσπάθεια (Γαλανοπούλου κ ά., 2001).

Η αρχική πρόταση ήταν να εκδοθεί μια οδηγία, την οποία κάθε κράτος μέλος θα μπορούσε να εφαρμόζει ανάλογα με τις ανάγκες του. Ωστόσο, μετά από αρκετά χρόνια ωρίμανσης της αρχικής ιδέας, η τελική πρόταση οδήγησε στην έκδοση ενός κανονισμού με ισχύ νόμου σε κάθε κράτος μέλος. Όπως ήταν φυσικό, η Επιτροπή στράφηκε στην IFOAM ως τον κύριο φορέα γνώσης και εμπειρίας σε θέματα βιολογικής παραγωγής. Ανταποκρινόμενη, η IFOAM σχημάτισε την Ευρωπαϊκή αντιπροσωπεία με στόχο να σταθεί αρωγός στην προσπάθεια αυτή. Ωστόσο, στους κόλπους της οργάνωσης υπήρχε ανησυχία για τη στάση που θα υιοθετούσαν οι τοπικές αρχές. Η αναγνώριση ενδεχομένως θα έφερνε και την οικονομική υποστήριξη αλλά και την απώλεια του ελέγχου (IFOAM, 2007).

Έτσι, την 1η Ιανουαρίου 1993, το σκηνικό άλλαξε στον κόσμο της βιολογικής παραγωγής με τον πρώτο κανονισμό (ΕΟΚ) 2092/91 να τίθεται σε ισχύ. Σε μερικές χώρες οδήγησε σε περισσότερες αλλαγές από ό, τι σε άλλες, ανάλογα με τη φύση του συστήματος ελέγχου που κάθε κράτος μέλος επέλεξε να εφαρμόσει. Αναδείχθηκε το πλήρες εύρος των εφαρμόσιμων πρακτικών, από την κρατική πιστοποίηση με χρήση ενός μόνο προτύπου μέχρι την πιστοποίηση από πολλούς ιδιωτικούς φορείς σύμφωνα με τα δικά τους διαφορετικά πρότυπα. Αναδείχθηκε επίσης η ποικιλομορφία της βιολογικής παραγωγής, ένα βασικό χαρακτηριστικό που παραμένει αναλλοίωτο μέχρι σήμερα. Το σκηνικό άλλαξε και πέρα από τα ευρωπαϊκά σύνορα. Οι εισαγωγές από χώρες εκτός ΕΕ καταλάμβαναν σημαντικό μερίδιο της αγοράς και έπρεπε και αυτές να συμμορφωθούν με τον κανονισμό. Έτσι ο κανονισμός

έγινε σημείο αναφοράς για τη βιολογική γεωργία σε όλο τον κόσμο (IFOAM, 2007).

Από τα πρώτα χρόνια μέχρι και σήμερα, η ενεργή συμβολή της IFOAM ήταν αδιάκοπη. Η Ευρωπαϊκή αντιπροσωπεία της IFOAM έδωσε τη σκυτάλη στην ομάδα Εργασίας IFOAM EU εξασφαλίζοντας την αντιπροσώπευση κάθε κράτους μέλους (και μέλους της ΕΖΕΣ). Η εξέλιξη της ομάδας Εργασίας IFOAM EU είναι το Ευρωπαϊκό Τμήμα της IFOAM με τις περιφερειακές ομάδες του, η δημοκρατική δομή του οποίου επισημοποιήθηκε το 2000. Οι ομάδες αυτές συναντώνται σε τακτικές, επίσημες συνελεύσεις με την Επιτροπή κάθε χρόνο από τις αρχές της δεκαετίας του '90, προκειμένου να εκτιμήσουν την πρόοδο που σημειώνεται στα πλαίσια του κανονισμού και να συζητήσουν τρέχοντα θέματα. Επιπλέον, λαμβάνουν χώρα και αρκετές ανεπίσημες συναντήσεις, πολλές από αυτές με την παρουσία διάφορων Επιτρόπων. Πάντοτε, όμως, το Ευρωπαϊκό Τμήμα της IFOAM προσπαθεί να καταλήξει σε επίτευξη συναινετικών αποφάσεων τις οποίες θα παρουσιάσει στις αρμόδιες αρχές, μια διαδικασία η οποία τις περισσότερες φορές είναι πολύπλοκη, με λεπτές ισορροπίες. Με μέσο όρο τρεις κανονισμούς ετησίως, η διαδικασία γίνεται και ιδιαίτερα χρονοβόρα. Ορισμένοι από αυτούς τους τροποποιητικούς κανονισμούς ήταν από μόνοι τους σημεία-σταθμοί, με σημαντικότερο αυτόν του 1999 που καθόρισε τις απαιτήσεις για τη βιολογική κτηνοτροφία και τα προϊόντα της (IFOAM, 2007).

Έως και το 2000, είχε γίνει πια φανερό ότι η βιολογική γεωργία χρειαζόταν κάτι περισσότερο από τον κανονισμό 2092/91 και την αποσπασματική στήριξη μέσω των διατάξεων αγροτικής ανάπτυξης προκειμένου να αξιοποιηθεί το τεράστιο δυναμικό της. Ορισμένες χώρες είχαν παρουσιάσει με επιτυχία σχέδια δράσης για την ανάπτυξη και την επέκταση της βιολογικής γεωργίας. Το Ευρωπαϊκό Τμήμα της IFOAM διατύπωνε την ίδια ανάγκη σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Τελικά, με πρωτοβουλία της προεδρίας της Δανίας, το Ευρωπαϊκό συμβούλιο ζήτησε από την Επιτροπή την κατάρτιση σχεδίου δράσης για τη βιολογική παραγωγή. Η δημοσίευση αυτού του σχεδίου δράσης έγινε τον Ιούνιο του 2004. Οκτώ από τις 21 δράσεις αφορούσαν αλλαγές στον κανονισμό, ενώ καμία από αυτές δεν έκανε λόγο για ριζική αντικατάσταση

αλλά αποτέλεσαν το πρώτο βήμα για την αναθεώρηση του κανονισμού (ΕΟΚ) 2092/91 (IFOAM, 2007).

Το ζήτημα της αναθεώρησης τέθηκε από το Ευρωπαϊκό σχέδιο δράσης για τη βιολογική γεωργία το 2004, όταν οι υπουργοί γεωργίας της ΕΕ συμφώνησαν συγκεκριμένες δράσεις που στόχευαν στην απλοποίηση και τη βελτίωση της υπάρχουσας νομοθεσίας για τη βιολογική γεωργία. Από το 1991, οπότε και θεσπίστηκαν οι πρώτοι εναρμονισμένοι κανόνες της ΕΕ, ο τομέας της βιολογικής παραγωγής γνώρισε ραγδαία ανάπτυξη. Η τάση της αγοράς ενθάρρυνε τους αγρότες να στραφούν στη βιολογική παραγωγή και όσους ήδη ασχολούνταν με τη βιολογική παραγωγή να βελτιώσουν τις τεχνικές παραγωγής των προϊόντων τους. Νέες εξελίξεις και η πρόοδος της τεχνολογίας έκαναν έντονη την ανάγκη για τροποποιήσεις στο νομικό πλαίσιο και τη διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής της νομοθεσίας. Ταυτόχρονα, η συνολική πολιτική της ΕΕ είχε ως βασικό άξονα την απλοποίηση σε όλο το φάσμα της κοινοτικής νομοθεσίας - ένας ακόμη λόγος για την απλοποίηση της νομοθεσίας που διέπει τη βιολογική γεωργία - της οποίας η δομή διέφερε σημαντικά από την υπόλοιπη κοινοτική νομοθεσία, με ένα συνονθύλευμα αρμοδιοτήτων του συμβουλίου και της Επιτροπής στον ίδιο κανονισμό (Γαλανοπούλου κ.ά., 2001). Η συμφωνία που επιτεύχθηκε από το συμβούλιο το 2007 οδήγησε στη δημοσίευση του κανονισμού (Εκ) αριθ. 834/20071 στην Επίσημη Εφημερίδα στις 20 Ιουλίου 2007. από τότε, έχει συμπληρωθεί με δύο εκδόσεις κανόνων εφαρμογής το 2008 (IFOAM, 2007).

Η βιολογική γεωργία, στην Ευρώπη, αναπτύχθηκε κυρίως μετά την ψήφιση του Καν. (ΕΟΚ)2092/91 του Συμβουλίου ενώ από την 1η Ιανουαρίου 2009 τέθηκαν σε ισχύ νέοι κανονισμοί της ΕΕ για την παραγωγή, τον έλεγχο και τη σήμανση των βιολογικών προϊόντων. Είναι τομέας της ευρωπαϊκής γεωργίας που χαρακτηρίζεται από σταθερή ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια δεδομένου ότι καταναλωτές σε όλη την ΕΕ συνειδητοποιούν όλο και περισσότερο τα οφέλη της. Η βιολογικά καλλιεργούμενη έκταση στην ΕΕ των 27 Κ.Μ. κάλυπτε το 2008 8 εκατομμύρια εκτάρια περίπου παρουσιάζοντας αύξηση 7% περίπου σε σύγκριση με το 2007. Το 2007 η έκταση αυτή αντιπροσώπευε το 4,1% της

συνολικά χρησιμοποιούμενης γεωργικής έκτασης. (Elisabeth Rohner-Thielen, 2010).

Το μέγεθος της συνολικής βιολογικής έκτασης διαφέρει σημαντικά μεταξύ των Κ.Μ.. Στην ΕΕ των 27 Κ.Μ. Το 50% περίπου των εκτάσεων αυτών το έτος 2008 αντιπροσώπευαν 4 χώρες και συγκεκριμένα η Ισπανία (17,0%), η Ιταλία (12,9%), η Γερμανία (11,7%) και το Ηνωμένο Βασίλειο (9,4%). Το 2008 σε σύγκριση με το 2007, 7 Κράτη Μέλη παρουσίασαν αύξηση μεγαλύτερη από 10% των βιολογικών εκτάσεων και συγκεκριμένα η Ισπανία η Βουλγαρία, η Σλοβακία, η Ουγγαρία η Ελλάδα το Βέλγιο και το Ηνωμένο Βασίλειο. Τη μεγαλύτερη αύξηση είχε η Ισπανία με ποσοστό 33% περίπου. Η Ιταλία παρουσίασε μείωση το 2008 σε σύγκριση με το 2007 κατά 13% περίπου.

Οι τρεις βασικοί τύποι βιολογικής γεωργίας είναι οι αροτραίες (κυρίως δημητριακά, βιομηχανικά φυτά και χορτονομές), οι μόνιμες καλλιέργειες (κυρίως οπωροφόρα δέντρα, ελαιώνες και αμπέλια), καθώς και οι βοσκότοποι και τα λιβάδια. (Elisabeth Rohner-Thielen, 2010).

Τα στοιχεία της Eurostat για τη βιολογική κτηνοτροφία, έδειξαν ότι το μεγαλύτερο μερίδιο στην βιολογική εκτροφή κατέχουν τα βοοειδή, τα πρόβατα και οι χοίροι.

1.3 Η παγκόσμια επιρροή της Βιολογικής Γεωργίας

Σύμφωνα με στοιχεία της τελευταίας έρευνας της FiBL-IFOAM, πιστοποιημένα στοιχεία για τα βιολογικά προϊόντα είναι διαθέσιμα από 160 χώρες. Ειδικότερα στις εν λόγω χώρες καλλιεργούνται 37 εκατ. εκτάρια βιολογικής γεωργικής γης. Οι περιοχές με τις μεγαλύτερες εκτάσεις βιολογικής γεωργικής γης είναι η Ωκεανία (12,1 εκατ. εκτάρια), η Ευρώπη (10 εκατ. εκτάρια), η Λατινική Αμερική (8,4 εκατ. εκτάρια). Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, το 5,1% της γης εκμεταλλεύεται για την παραγωγή βιολογικών προϊόντων. Ωστόσο, ορισμένες

χώρες εμφανίζουν πολύ υψηλότερα ποσοστά όπως π.χ. το Λιχτενστάιν με 27,3%, η Αυστρία με 19,7% κλπ. Σε σύγκριση με την προηγούμενη έρευνα της FiBL-IFOAM (η οποία βασίστηκε σε στοιχεία του 2009), η βιολογική γεωργική γη μειώθηκε ελαφρά (κατά 50.000 εκτάρια, -0.1 τοις εκατό).

Επιπλέον υπήρξε μεγάλη ανάπτυξη στην Ευρώπη, όπου η έκταση που καλλιεργείται αυξήθηκε κατά 0,8 εκατ. εκτάρια (9%). Στην Ασία, ωστόσο τα ποσοστά αυτά εμφανίζονται μειωμένα, κυρίως λόγω της μεγάλης μείωσης των βιολογικών γεωργικών εκτάσεων στην Ινδία και στην Κίνα. Οι χώρες με τις μεγαλύτερες αυξήσεις στην Ευρώπη είναι η Γαλλία (0,17 εκατ. εκτάρια), η Πολωνία (0,15 εκατ. εκτάρια) και η Ισπανία (0,13 εκατ. εκτάρια) (WOOA, 2012).

Με συνολικά τουλάχιστον 6,1 εκατ. εκτάρια, η καλλιεργήσιμη γη αποτελεί το 17 % της βιολογικής γεωργίας παγκοσμίως. Παρατηρείται μια αύξηση της τάξης του 6% σε σύγκριση με τα αντίστοιχα στοιχεία του 2009. Το μεγαλύτερο μέρος της εν λόγω γης χρησιμοποιείται για καλλιέργεια σιταριού, συμπεριλαμβανομένου του ρυζιού (2,5 εκατ. εκτάρια), ακολουθούμενη από νωπές ζωοτροφές (2 εκατομμύρια εκτάρια), ελαιούχους σπόρους (0,5 εκατ. εκτάρια), πρωτεϊνούχες καλλιέργειες (0,3 εκατ. εκτάρια), και λαχανικά (0,2 εκατ. εκτάρια). Οι μόνιμες καλλιέργειες αντιπροσωπεύουν περίπου το 7% των βιολογικών γεωργικών εκτάσεων, ποσοστό που αντιστοιχεί σε 2,7 εκατ. εκτάρια. Οι σημαντικότερες μόνιμες καλλιέργειες είναι ο καφές (0,64 εκατ. εκτάρια), οι ελιές (0,5 εκατ. εκτάρια), το κακάο (0,29 εκατ. εκτάρια), οι ξηροί καρποί (0,26 εκατ. εκτάρια) και τα σταφύλια (0,22 εκατ. εκτάρια) (WOOA, 2012).

Οι πωλήσεις βιολογικών τροφίμων & ποτών σε παγκόσμιο επίπεδο έφθασαν σε 59 δισ. δολάρια το 2010. Η αγορά επεκτάθηκε τρεις φορές πάνω μέσα σε δέκα χρόνια (2000: \$ 17.900 εκατομμύρια). Παρόλο που η ανάπτυξη έχει επιβραδυνθεί από την οικονομική κρίση που ξεκίνησε το 2008, οι πωλήσεις συνέχισαν να αυξάνονται με υγιείς ρυθμούς. Η ζήτηση για βιολογικά προϊόντα είναι συγκεντρωμένη σε δύο περιοχές, στην Βόρεια Αμερική και στην Ευρώπη, αφού αυτές εκφράζουν το 96% των παγκόσμιων εσόδων. Ο υψηλός βαθμός συγκέντρωσης των πωλήσεων τονίζει την διαφορά μεταξύ παραγωγής και κατανάλωσης. Πράγματι, οι περισσότεροι παραγωγοί βιολογικών τροφίμων σε περιοχές, όπως η Αφρική και η Λατινική Αμερική δίνουν μεγάλη έμφαση στις εξαγωγές. Το 2010, οι χώρες με τις μεγαλύτερες αγορές ήταν το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γερμανία και η Γαλλία, και η υψηλότερη

κατανάλωση ανά κεφαλή παρατηρήθηκε στην Ελβετία, στη Δανία και στο Λουξεμβούργο.

Στην Αφρική, υπάρχουν λίγο περισσότερο από ένα εκατομμύριο εκτάρια πιστοποιημένης βιολογικής γης. Αυτό αποτελεί περίπου το 3% της βιολογικής γης σε παγκόσμιο επίπεδο. Το 2010 υπήρχαν 540.000 παραγωγοί. Οι χώρες με τις μεγαλύτερες βιολογικές εκτάσεις είναι η Ουγκάντα (0,23 εκατ. εκτάρια), η Τυνησία (0,18 εκατ. εκτάρια) και η Αιθιοπία (0,14 εκατ. εκτάρια). Η πλειοψηφία των πιστοποιημένων βιολογικών προϊόντων στην Αφρική προορίζεται για εξαγωγές. Στην Ουγκάντα, για παράδειγμα, η αξία των εξαγωγών που προέρχεται από βιολογικά προϊόντα ανήλθε σε 42 εκατ. δολάρια για το 2011, ενώ στην Αιθιοπία σε 33,9 εκατ. δολάρια. Οι σημαντικότερες καλλιέργειες είναι ο καφές, οι ελιές, το κακάο, οι ελαιούχοι σπόροι και το βαμβάκι. Η αγορά στην οποία απευθύνονται οι παραγωγοί της Αφρικής είναι η Ευρωπαϊκή Ένωση. Σημειώνεται ότι η ανάπτυξη της βιολογικής γεωργίας στην Αφρική εισέρχεται σε μια νέα φάση. Υπάρχει μια αυξανόμενη αναγνώριση μεταξύ των φορέων ότι η βιολογική γεωργία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην αντιμετώπιση των προβλημάτων που σχετίζονται με την φτώχεια, την κλιματική αλλαγή κλπ. (WOOA, 2012). Η συνολική βιολογική γεωργική έκταση στην Ασία είναι περίπου 2,8 εκατομ. εκτάρια ή αλλιώς 7% της συνολικής έκτασης σε παγκόσμιο επίπεδο. Οι χώρες με τις μεγαλύτερες βιολογικές εκτάσεις είναι η Κίνα (1,4 εκατ. εκτάρια) και η Ινδία (0,8 εκατ. εκτάρια). Σε σύγκριση με το 2009, υπήρξε μείωση των γεωργικών εκτάσεων που καλλιεργούνται με βιολογικά προϊόντα που οφείλεται στην επιβράδυνση στην Κίνα και στην Ινδία. Παρόλο αυτά η εμπορική δραστηριότητα δεν φαίνεται να επηρεάζεται αρνητικά αφού, για παράδειγμα στην Κίνα, παρατηρείται ισχυρή ανάπτυξη. Ο όγκος των εξαγωγών της Ινδίας αυξήθηκε κατά 20% σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Οι χώρες προορισμού των εξαγωγών είναι κυρίως η Ιαπωνία, οι Φιλιππίνες, η Νότια Κορέα και η Ταϊβάν. Τόσο η Ινδία, όσο και η Ιαπωνία έχουν καθιερώσει αναγνώριση του συστήματος διαπίστευσης των προϊόντων τους τόσο από την Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Σε γενικές γραμμές

οι περισσότερες εξαγωγές είναι πιστοποιημένες από διεθνείς οργανισμούς (WOOA, 2012).

Από το τέλος του 2010, 10 εκατ. εκτάρια στην Ευρώπη εκμεταλλεύονται με βιολογικά προϊόντα. Στην Ευρώπη, το 2,1% του γεωργικού τομέα, καθώς και το 5.1% των γεωργικών εκτάσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι βιολογικής προέλευσης. Με άλλα λόγια το 27% της βιολογικής καλλιέργειας σε παγκόσμιο επίπεδο, βρίσκεται στην Ευρώπη. Σε σύγκριση με το 2009, η βιολογική γη αυξήθηκε κατά περίπου 0,8 εκατ. εκτάρια. Οι χώρες με τη μεγαλύτερη βιολογική γεωργική έκταση είναι η Ισπανία (1,5 εκατ. εκτάρια), η Ιταλία (1,1 εκατ. εκτάρια) και η Γερμανία (0,99 εκατ. εκτάρια). Σε έξι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης πραγματοποιείται το 10% της βιολογικής καλλιέργειας και συγκεκριμένα, στο Λιχτενστάιν (27,8%), στην Αυστρία (19,7%), στη Σουηδία (14,1%), στην Εσθονία (12,5%), στην Ελβετία (11,4%) και στην Τσεχία (10,5%). Οι πωλήσεις βιολογικών προϊόντων ανήλθαν σε περίπου 19,6 δις ευρώ για το 2010. Η μεγαλύτερη αγορά για τα βιολογικά προϊόντα το 2010 ήταν η Γερμανία με κύκλο εργασιών € 6.000.000.000, η οποία ακολουθείται από την Γαλλία (€ 3.400.000.000) και το Ηνωμένο Βασίλειο (€ 2.000.000.000) (WOOA, 2012).

Στη Λατινική Αμερική, πάνω από 270.000 παραγωγοί εκμεταλλεύονται 8,4 εκατ. εκτάρια γεωργικής γης για την καλλιέργεια βιολογικών προϊόντων. Αυτό αποτελεί το 23% της βιολογικής καλλιέργειας σε παγκόσμιο επίπεδο και το 1,4% των γεωργικών εκτάσεων της Λατινικής Αμερικής. Οι πρωτοπόρες χώρες είναι η Αργεντινή (4.2 εκατ. εκτάρια), η Βραζιλία (1,8 εκατ. εκτάρια) και η Ουρουγουάη (0,9 εκατ. εκτάρια). Τα υψηλότερα μερίδια των βιολογικών γεωργικών εκτάσεων είναι στα νησιά Φώκλαντ/Μαλβίδες (35,9%), στη Δομινικανή Δημοκρατία (8,5%), και στη Γαλλική Γουιάνα (7,8%). Στην περιοχή της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής, η βιολογική παραγωγή έχει κυρίως εξαγωγικό προσανατολισμό. Κατά μέσο όρο, το 85% των όσων παράγονται σε βιολογικά προϊόντα εξάγεται κυρίως στην Ευρωπαϊκή Ένωση, στις Ηνωμένες Πολιτείες και στην Ιαπωνία. Για τις χώρες με τροπικά και ορεινά οικοσυστήματα, τα κυριότερα βιολογικά προϊόντα εξαγωγής είναι ο καφές, το κακάο και η μπανάνα. Την τελευταία δεκαετία, οι πρωτοβουλίες που

προέρχονται κυρίως από τους ίδιους τους πολίτες (οργανώσεις παραγωγών και ΜΚΟ) αλλά και από τις τοπικές κυβερνήσεις, συνέβαλαν στην ανάπτυξη της εγχώριας αγοράς, η οποία αυξάνεται σε μέγεθος. Η συμμετοχή των κυβερνήσεων στον τομέα της βιολογικής γεωργίας έχει επικεντρωθεί στον έλεγχο και σε ρυθμιστικά θέματα (WOOA, 2012).

Στη Βόρεια Αμερική, υπάρχουν σχεδόν 2,7 εκατ. εκτάρια πιστοποιημένης βιολογικής γης, από τα οποία σχεδόν τα 2 εκατ. είναι στις Ηνωμένες Πολιτείες και τα 0,7 εκατ. στον Καναδά. Αυτά αντιπροσωπεύουν περίπου το 0,7% της συνολικής γεωργικής έκτασης στην περιοχή και το 7% των βιολογικών γεωργικών εκτάσεων σε παγκόσμιο επίπεδο. Η αμερικανική αγορά βιολογικών προϊόντων αυξήθηκε με ρυθμό σχεδόν 8% το 2010, για να φθάσει σχεδόν 29 δισ. δολάρια (τρόφιμα και μη-τρόφιμα). Ενώ οι συνολικές πωλήσεις τροφίμων των ΗΠΑ αυξήθηκαν κατά λιγότερο του 1% το 2010, οι πωλήσεις βιολογικών προϊόντων αυξήθηκαν κατά 7,7%. Μέσα στο 2010 και το 2011, η Καναδική αγορά βιολογικών προϊόντων συνέχισε να δείχνει σημάδια σταθερής ανάπτυξης και αυξημένης καταναλωτικής εμπιστοσύνης, κυρίως μετά την εισαγωγή του υποχρεωτικού ομοσπονδιακού κανονισμού για την βιολογική παραγωγή. Στο τέλος Ιουνίου του 2011, η κυβέρνηση του Καναδά σύναψε ειδική ρύθμιση (ισοδυναμίας) που επέτρεπε το ελεύθερο εμπόριο βιολογικών προϊόντων στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Είναι η δεύτερη συμφωνία τέτοιου είδους στον κόσμο (WOOA, 2012).

Αναφορικά με την Ωκεανία, η περιοχή αυτή περιλαμβάνει την Αυστραλία, τη Νέα Ζηλανδία και νησιωτικά κράτη, όπως τα Φίτζι, την Παπούα, τη Νέα Γουινέα, την Τόνγκα και το Βανουάτου. Συνολικά, υπάρχουν 8.500 παραγωγοί βιολογικών προϊόντων οι οποίοι διαχειρίζονται 12,1 εκατ. εκτάρια. Ο αριθμός αυτός αποτελεί το 2,9% της γεωργικής γης στην περιοχή και το 33% των βιολογικών εκτάσεων ανά τον κόσμο. Το 99% της βιολογικής γης στην περιοχή ανήκει στην Αυστραλία (12 εκατ. εκτάρια, από τα οποία το 97% είναι εκτεταμένοι βοσκότοποι), ακολουθούμενη από τη Νέα Ζηλανδία (124 εκατ. εκτάρια) και τη Σαμόα (9.714 εκτάρια). Τα υψηλότερα μερίδια ανήκουν στην Σαμόα (7,9%), στη Γαλλική Πολυνησία (3,8%) και στη Νιούε (3,1%). Η ανάπτυξη της βιολογικής βιομηχανίας στην Αυστραλία, τη Νέα Ζηλανδία και

στα Νησιά του Ειρηνικού έχει επηρεαστεί έντονα από την ταχέως αυξανόμενη ζήτηση για αντίστοιχα προϊόντα στο εξωτερικό. Η εγχώρια αγορά αυξάνεται με μεγάλο ρυθμό. Στην Αυστραλία, η εγχώρια αγορά αντιστοιχεί σε 947 εκατ. δολάρια για το έτος 2009 και στη Νέα Ζηλανδία σε 350 εκατ. δολάρια Νέας Ζηλανδίας (2009). Η μεγαλύτερη αλλαγή στην αυστραλιανή εγχώρια αγορά κατά το 2009 ήταν η ανάπτυξη του προτύπου για τα βιολογικά και βιοδυναμικά προϊόντα που εκδόθηκε και δημοσιεύθηκε από τις αντίστοιχους υπεύθυνους φορείς. Σήμερα η βιομηχανία και η αυστραλιανή Υπηρεσία Επιθεώρησης (AQIS) εργάζονται προς μια κατεύθυνση, σκοπός της οποίας είναι η ανάπτυξη ενός προτύπου που να μπορεί να χρησιμοποιηθεί τόσο για την εγχώρια όσο και για τις ξένες αγορές (WOOA, 2012).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο - ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ ΓΕΩΡΓΙΑ

2.1 Βιολογική Γεωργία στην Ελλάδα

Η παραγωγή βιολογικών προϊόντων στην χώρα μας έχει ήδη μια πολυετή παράδοση. Η βιολογική γεωργία, τόσο στην Ευρώπη όσο και στην Ελλάδα, αναπτύχθηκε κυρίως μετά την ψήφιση του Καν. (ΕΟΚ) 2092/91 του Συμβουλίου και η βιολογική κτηνοτροφία, μετά την είσοδο σε ισχύ του Κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 1804/99 του Συμβουλίου για τη συμπλήρωση για τα κτηνοτροφικά προϊόντα, του Κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91 περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής.

Η βιολογική γεωργία άρχισε να εφαρμόζεται στη χώρα μας επίσημα από το 1992 και γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη από το 1995 όταν άρχισε η εφαρμογή του προγράμματος οικονομικών ενισχύσεων στα πλαίσια του Καν. 2078/92 και μετέπειτα του Καν. 1257/99 (Παπαθεοδώρου Θ., Νικολάου Ν., Τζωρτζακη Ε., 2007).

Το έτος 2008, η συνολική, βιολογικά καλλιεργούμενη έκταση στην Ελλάδα συμπεριλαμβανομένων και των βοσκοτόπων ήταν 3.178.240 στρέμματα, ενώ το 2009 η αντίστοιχη έκταση έφτασε τα 3.262.250 στρέμματα, παρουσιάζοντας αύξηση της τάξης των 84.280 στρεμμάτων.

Η εξέλιξη και η ανάπτυξη του τομέα αποτυπώνεται στον πίνακα 3. Παρατηρούμε ότι υπάρχει συνεχής αύξηση των βιολογικά διαχειριζόμενων εκτάσεων με εξαίρεση το 2007 όπου καταγράφεται μείωση των εκτάσεων κατά 223.615 στρέμματα.

Αναφορικά με πιο πρόσφατα στοιχεία, η μελέτη ΒΙΟ ΣΕ ΑΡΙΘΜΟΥΣ, 2011, στην οποία καταγράφονται τα πιο σημαντικά αναφορικά με την εξέλιξη της βιολογικής γεωργίας, έως την 31η Δεκεμβρίου 2010, αποτελεί σημαντικό εργαλείο ανάλυσης, αφού τα στοιχεία αποτελούν σύγκριση με το 2009, αρχή της οικονομικής αβεβαιότητας και κρίσης στη Ελλάδα.

Αναλυτικότερα, η έκταση της βιολογικής γεωργίας στην Ελλάδα ανέρχεται σε ποσοστό 3,7% (συμπεριλαμβανομένων των βοσκότοπων), σε σύγκριση με την αντίστοιχη έκταση του συνόλου της χώρας (καλλιεργήσιμη 32. εκατ. στρ. μαζί με 51 εκατ. στρ. βοσκότοποι). Στη βιολογική γεωργία δραστηριοποιούνται 22.860 παραγωγικές και εμπορικές επιχειρήσεις, ενώ σε 3 εκατ. στρέμματα ανέρχονται οι βιολογικές επιφάνειες (καλλιεργήσιμες εκτάσεις, βοσκοτόπια, αγραναπαύσεις), σε μεταβατικό και πλήρες βιολογικό στάδιο. Σε σύγκριση με το 2009, παρατηρείται μείωση των βιολογικών επιχειρηματιών στον κλάδο κατά -9.6% (2.424 επιχειρηματίες). Στις βιολογικές εκτάσεις παρατηρείται μικρότερη ποσοστιαία μείωση (-5%) ή 164.307 στρέμματα (BIO, 2011).

Αναλυτικότερα, αναφορικά με τους επιχειρηματίες που δραστηριοποιούνται στη βιολογική γεωργία, το 2010, οι εγγεγραμμένοι επιχειρηματίες του κλάδου ήταν 22.860, κατανομημένοι ως εξής: 21.270 παραγωγοί, 1.557 μεταποιητές, 5 εισαγωγείς, 28 άλλοι επιχειρηματίες, χονδρέμποροι, διακινητές κ.α. (BIO, 2011).

Σχετικά με τις κατηγορίες καλλιεργειών, οι αροτραίες, ως ομάδα καλλιεργειών που περιλαμβάνει δημητριακά, παραγωγή ζωοτροφών, βιομηχανικά φυτά, ελαιούχους καρπούς, κλωστικά, αρωματικά φυτά και βότανα, σανοδοτικά φυτά κλπ καταλαμβάνουν έκταση 848.005 στρ. και ποσοστό 27,4%. Ακολουθούν οι μόνιμες καλλιέργειες (οπωροφόρα, εσπεριδοειδή, αμπέλι, ελιά) με 667.145 στρ. και ποσοστό 21,5%. Τα κηπευτικά γενικά καταλαμβάνουν 23.444 στρ. και ποσοστό μόλις 0,8%, ενώ η αγρανάπαυση 28.981 στρ. και ποσοστό 0,9% (BIO, 2011).

2.2 Βιολογική Κτηνοτροφία στην Ελλάδα

Η βιολογική κτηνοτροφία άρχισε να αναπτύχθηκε στην Ελλάδα μετά την είσοδο σε ισχύ του Κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 1804/99 του Συμβουλίου για τη συμπλήρωση για τα κτηνοτροφικά προϊόντα, του Κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91 περί του Βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών ενδείξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής.

Στην βιολογική κτηνοτροφία, όπως φαίνεται στον πίνακα 5, το μεγαλύτερο μερίδιο στην βιολογική εκτροφή κατέχουν το 2005 και το 2006 οι αίγες και ακολουθούν τα πρόβατα και τα πουλερικά. Το 2007 και το 2008 και το 2009 τα πρόβατα κατέχουν την πρώτη θέση. Ο αριθμός των παραγωγών βιολογικής γεωργίας παρουσίασε σημαντική αύξηση ιδιαίτερα μετά το 2004 φθάνοντας τους 24.057 το 2008, ποσοστό αύξησης 159% περίπου.

2.3 Η συμβολή της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής στην εξέλιξη της Βιολογικής Γεωργίας

Η ανάπτυξη της βιολογικής γεωργίας στην Ελλάδα συνδέεται άμεσα με την εξέλιξη της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η ΚΑΠ ανάγεται στις αρχές της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και για μεγάλο διάστημα, ήταν η μοναδική πολιτική που αποφασιζόταν στις Βρυξέλλες. Τη δεκαετία του 1970 απορροφούσε σχεδόν το 70% του ευρωπαϊκού προϋπολογισμού, ποσοστό που μειώθηκε στο 34 % για την περίοδο 2007-2013. γεγονός που αντανάκλα τη δραστηριοποίηση της ΕΕ σε άλλους τομείς και την εξοικονόμηση πόρων που προέκυψε από τις μεταρρυθμίσεις και τη νέα εστίαση στην ανάπτυξη της υπαίθρου για την οποία, το ίδιο διάστημα, θα διατεθεί το 11% του προϋπολογισμού.

Το άρθρο 33 της συνθήκης ΕΚ ορίζει τους ειδικούς στόχους της ΚΑΠ:

- αύξηση της παραγωγικότητας της γεωργίας
- εξασφάλιση ενός δίκαιου βιοτικού επιπέδου στον γεωργικό πληθυσμό·
- σταθεροποίηση των αγορών
- εγγύηση της ασφάλειας του εφοδιασμού
- διασφάλιση λογικών τιμών για τους καταναλωτές. (Μούσης Νίκος, 2008)

Η ΚΑΠ στόχευε στην αύξηση της παραγωγής με την εντατικοποίηση της γεωργίας και κτηνοτροφίας. Αυτό όμως οδήγησε σταδιακά σε υπερπαραγωγή προϊόντων και σε εξάρτηση των αγροτών από τις επιδοτήσεις, οι οποίες δίνονταν αναλογικά με το ύψος της παραγωγής, ενώ αγνοήθηκε εντελώς η περιβαλλοντική διάσταση των αγροτικών οικοσυστημάτων.

Τα αδιάθετα πλεονάσματα αγροτικών προϊόντων συσσωρεύονταν ενώ οι δημοσιονομικές δαπάνες στήριξης των Κοινών Οργανώσεων Αγορών (ΚΟΑ) είχαν γίνει δυσβάστακτες. Η μεταρρύθμιση της ΚΑΠ του 1992 υπήρξε αναγκαία συνέπεια αυτών των αδιεξόδων και επιταχύνθηκε από τις πιέσεις των ανταγωνιστών της ΕΕ στην Παγκόσμια Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (Λουλούδης, 2002)

Αντιμετωπίζοντας πιέσεις δημοσιονομικές, λόγω των πλεονασμάτων, περιβαλλοντικές, κυρίως λόγω της εντατικοποίησης των καλλιεργειών και διεθνείς, λόγω των συμφωνιών της ΓΣΔΕ, η Επιτροπή αποφάσισε να προτείνει μια πραγματική μεταρρύθμιση της ΚΑΠ. Η μεταρρύθμιση του 1992, η οποία παρουσιάστηκε σε δύο έγγραφα προβληματισμού, το COM (91)100 και το COM (91)258 σχετικά με την εξέλιξη και το μέλλον της ΚΑΠ και εγκρίθηκε με την πολιτική συμφωνία του Συμβουλίου στις 21 Μαΐου 1992, σηματοδότησε μια σημαντική αλλαγή του συστήματος στήριξης της γεωργίας που βρισκόταν τότε σε ισχύ. Η Επιτροπή προτείνει την παροχή βοήθειας στους αγρότες με σκοπό να τους ενθαρρύνει να χρησιμοποιούν μεθόδους παραγωγής με μικρούς κίνδυνους ρύπανσης και επιβάρυνσης του περιβάλλοντος. Αυτό θα συνεπάγεται σημαντική μείωση στη χρήση ενδεχόμενων ρυπογόνων εισροών (λιπάσματα εντομοκτόνα, ζιζανιοκτόνα) στην περίπτωση της φυτικής παραγωγής. Στην περίπτωση της κτηνοτροφίας θα επιδιωχθεί μείωση του αριθμού, όπου η ζημιά προκαλείται από υπερβόσκηση από πρόβατα και βοοειδή.

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 η βιολογική γεωργία μπήκε στο επίκεντρο της προσοχής των υπεύθυνων χάραξης πολιτικής, των καταναλωτών, των περιβαλλοντολόγων και των αγροτών στην Ευρώπη για τους παρακάτω λόγους:

Τα περιβαλλοντικά οφέλη από την άσκηση της βιολογικής γεωργίας.

- Η ύπαρξη μιας αγοράς για τα βιολογικά προϊόντα, από την οποία οι γεωργοί θα μπορούσαν να αποζημιωθούν για την ενσωμάτωση του εξωτερικού κόστους.

- Η δυνατότητα μείωσης της πλεονασματικής παραγωγής κυρίως από την εφαρμογή των περισσότερο εκτατικών μεθόδων παραγωγής βιολογικών προϊόντων.
- Η συμβολή της βιολογικής γεωργίας σε μια πιο διαφοροποιημένη γεωργία και σε αυξανόμενες απαιτήσεις εργασίας (Lampkin et al, 2000)

Το 1991 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Υπουργών Γεωργίας θέσπισε τον Κανονισμό 2092/91 για τη βιολογική γεωργία και την αντίστοιχη σήμανση των αγροτικών προϊόντων και τροφίμων. Η εισαγωγή του Κανονισμού αυτού αποτέλεσε μέρος της μεταρρύθμισης της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής της ΕΕ και ήταν το τελικό στάδιο μιας διαδικασίας με την οποία η βιολογική γεωργία έλαβε την επίσημη αναγνώριση των 12 κρατών που ήταν τότε μέλη της ΕΕ.

Η αναθεώρηση της ΚΑΠ το 1992 συμπεριέλαβε, για πρώτη φορά, την υποχρέωση των κρατών-μελών να ενσωματώσουν» την προστασία του περιβάλλοντος στις αγροτικές πολιτικές τους μέσα από τα «συνοδευτικά μέτρα για την ύπαιθρο». Ως σημαντικότερο βήμα υπέρ του περιβάλλοντος, στα πλαίσια της ΚΑΠ, παρέμεινε ο Κανονισμός. 2078/92. στα πλαίσια του οποίου περιλαμβάνονταν οικονομικές ενισχύσεις στους αγρότες οι οποίοι αναλαμβάνουν την υποχρέωση:

- Να μειώσουν σημαντικά τη χρησιμοποίηση λιπασμάτων ή/και φυτοφαρμάκων ή να συνεχίσουν τη μείωση που ήδη ανέλαβαν στο παρελθόν ή να εφαρμόσουν ή να διατηρήσουν μεθόδους βιολογικής καλλιέργειας.
- Να προβούν στην εκτατικοποίηση της φυτικής παραγωγής περιλαμβανομένης και της παραγωγής χορτονομής ή τη διατήρηση της εκτατικής παραγωγής που έχουν αναλάβει ήδη ή στη μετατροπή των αρόσιμων γαιών σε εκτατικούς βοσκότοπους.
- Να μειώσουν τον αριθμό των βοοειδών ή προβατοειδών ανά μονάδα επιφάνειας βοσκής.
- Να χρησιμοποιούν άλλες μεθόδους παραγωγής που συμμορφώνονται με τις

- απαιτήσεις της προστασίας του περιβάλλοντος, των φυσικών πόρων, καθώς και της διατήρησης του φυσικού χώρου και του τοπίου, ή να εκτρέφουν ζώα των φυλών της περιοχής τους που απειλούνται με εξαφάνιση.
- Να συντηρούν τις εγκαταλελειμμένες γεωργικές ή δασικές εκτάσεις.
- Να προβούν στην παύση της καλλιέργειας των γεωργικών εκτάσεων για περίοδο τουλάχιστον είκοσι ετών προκειμένου να χρησιμοποιηθούν για σκοπούς που συνδέονται με το περιβάλλον, ιδίως για τη δημιουργία βιοτόπων ή εθνικών δρυμών ή για την προστασία των υδρολογικών συστημάτων.
- Να διαχειρίζονται τις γαίες για την πρόσβαση και την ψυχαγωγία του κοινού.

Η ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών ζητημάτων έχει ουσιαστική σημασία για την επίτευξη του στόχου της αειφόρου ανάπτυξης. Η αρχή αυτή, η οποία επιβεβαιώθηκε στη συνθήκη του Μάαστριχτ και τη σύνοδο κορυφής του Κάρντιφ το 1998, έθεσε τα θεμέλια για την ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών ζητημάτων στις πολιτικές της ΕΕ.

Τον Ιούνιο του 2004 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε το Ευρωπαϊκό Σχέδιο Δράσης για τα βιολογικά τρόφιμα και τη βιολογική γεωργία. Το σχέδιο δράσης δείχνει την προθυμία της ΕΕ για την υποστήριξη της βιώσιμης ανάπτυξης και αποτελεί μέρος της μεταρρύθμισης της ΚΑΠ που ξεκίνησε το 2003.

Οι βασικοί κανόνες και τα διαθέσιμα μέτρα της πολιτικής για την αγροτική ανάπτυξη 2007-2013 ορίζονται στον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1698/2005 του Συμβουλίου, σύμφωνα με τον οποίο οι γεωργοπεριβαλλοντικές ενισχύσεις θα πρέπει να εξακολουθήσουν να διαδραματίζουν εξέχοντα ρόλο για τη στήριξη της αειφόρου ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών και για την ανταπόκριση στην αυξανόμενη ζήτηση της κοινωνίας για περιβαλλοντικές υπηρεσίες.

Σύμφωνα με το άρθρο 39 του Κανονισμού 1698/2005 οι γεωργοπεριβαλλοντικές ενισχύσεις:

- χορηγούνται σε γεωργούς οι οποίοι αναλαμβάνουν εθελοντικά γεωργοπεριβαλλοντικές δεσμεύσεις οι οποίες αναλαμβάνονται κατά γενικό κανόνα για περίοδο μεταξύ πέντε και επτά ετών.
- καλύπτουν μόνο τις δεσμεύσεις εκείνες που υπερβαίνουν τα σχετικά υποχρεωτικά πρότυπα.
- χορηγούνται ετησίως και καλύπτουν το πρόσθετο κόστος και το διαφυγόν εισόδημα που απορρέουν από την αναληφθείσα δέσμευση. Εάν χρειάζεται, μπορούν να καλύπτουν επίσης το κόστος της συναλλαγής.

Οι μεταρρυθμίσεις της ΚΑΠ του 2003 και 2004 αντιπροσωπεύουν σημαντικό βήμα προς τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και της αειφόρου ανάπτυξης των γεωργικών δραστηριοτήτων στην ΕΕ και καθόρισαν το πλαίσιο για μελλοντικές μεταρρυθμίσεις. Η βιολογική γεωργία αντιπροσωπεύει μian ολιστική προσέγγιση της αειφόρου γεωργίας. Από την άποψη αυτή, είναι δυνατό να ενισχυθεί περισσότερο η συμβολή της στην επίτευξη των στόχων στους τομείς του περιβάλλοντος και της καλής διαβίωσης των ζώων (Απόφαση του Συμβουλίου 2006/144/ΕΚ).

2.4 Γεωργοπεριβαλλοντικά μέτρα στην Ελλάδα

Ο Κανονισμός 2078/92 στην Ελλάδα άρχισε να υλοποιείται το 1995 μέσα από τέσσερα προγράμματα τρία από τα οποία ήταν εθνικά και ένα Ζωνικό. Τα προγράμματα αυτά ήταν:

- Η Μακροχρόνια Παύση Εκμετάλλευσης Γεωργικών Γαιών
- Η Μείωση της Νιτρορύπανσης στο Θεσσαλικό Κάμπο
- Η Διατήρηση Σπάνιων Φυλών Αγροτικών Ζώων
- Βιολογική γεωργία

Τα αντίστοιχα μερίδια τους στο συνολικό προϋπολογισμό των 33.544.196 ECU ήταν 34,6%, 42,7%, 2,1%, 20,4%. Η μεγαλύτερη αύξηση (119%) των εκτάσεων που καλλιεργούνται βιολογικά σημειώθηκε το 1996, όταν ο κανονισμός 2078/92 εφαρμόστηκε για πρώτη φορά στην Ελλάδα. Τα επόμενα δύο χρόνια το ποσοστό αύξησης σταθερά μειώθηκε. Παρ 'όλα αυτά, ως

απόλυτη τιμή, η γη σε ετήσια βάση που προστίθεται στις βιολογικά καλλιεργούμενες εκτάσεις αυξάνει σημαντικά, περίπου 5.000 εκτάρια ανά έτος. (Louloudis, 2001).

Από τα 17 Μέτρα που περιελάμβανε ο άξονας υλοποιήθηκαν τελικά 15, (Τα μέτρα M3.6 (Περιβαλλοντική προστασία της λίμνης Παμβώτιδας), και M 3.11 (Διατήρηση και αποκατάσταση φυτοφρακτών) δεν υλοποιήθηκαν δεδομένου ότι δεν υπήρξε ενδιαφέρον από του παραγωγούς, ενώ ένα κάλυψε υποχρεώσεις της προηγούμενης περιόδου (1994-1999) ενώ το ποσοστό απορρόφησης ήταν 68,2%. Η χρηματοδοτική βαρύτητα του άξονα 3 στο πρόγραμμα ήταν 7,91%. Τα δεκαπέντε μέτρα που υλοποιήθηκαν την περίοδο 2000 – 2006 αντιπροσωπεύουν το 97,44% του προϋπολογισμού του Άξονα 3.

Η συνολική έκταση που εντάχθηκε στον Άξονα 3 ανέρχεται σε 394.678 ha (στόχος). Κατά τη διάρκεια του προγράμματος εντάχθηκαν (ενισχύθηκαν) 560.024 ha (ή ποσοστό 141%) και απορροφήθηκε ποσοστό μεγαλύτερο του 33% του προϋπολογισμού του Άξονα. Η αποτίμηση των επιπτώσεων παρουσίασε ιδιαίτερες δυσκολίες λόγω της πολυμορφίας των παρεμβάσεων, του σημειακού χαρακτήρα των περισσότερων Μέτρων (εφαρμόστηκαν σε συγκεκριμένες περιοχές), και του πιλοτικού χαρακτήρα του Άξονα. Παρ' όλα αυτά οι επιπτώσεις από την υλοποίηση του Άξονα 3 εκτιμούνται ως θετικές. Η σημαντικότερη θετική επίπτωση που καταγράφεται είναι η διάχυση των περιβαλλοντικών πρακτικών, καθώς και ο περιβαλλοντικός προβληματισμός που εισήγαγε στις τοπικές αγροτικές κοινωνίες, μέσω των πιλοτικών δράσεων που εφαρμόστηκαν, ανεξάρτητα από το βαθμό φυσικής υλοποίησης των Μέτρων και του Άξονα συνολικά.

Σύμφωνα με την έκθεση εκ των υστέρων αξιολόγησης του ΕΠΑΑ 200-200612, στο πλαίσιο του Μέτρου (και μέχρι την περίοδο ολοκλήρωσης του ΕΠΑΑ), εντάχθηκαν συνολικά 152.879 εκτάρια βιολογικής γεωργίας και ο αριθμός των δικαιούχων που επωφελήθηκαν από το συγκεκριμένο Μέτρο ανήλθε σε 20.364 (κάλυψη του στόχου κατά 135,76). Η υλοποίηση του Μέτρου παρουσίασε στο παρελθόν σειρά προβλημάτων (πολυπλοκότητα, απροθυμία καλλιεργητών κλπ). Με την τροποποίηση του Ε.Π.Α.Α πραγματοποιήθηκαν μεγάλες αναπροσαρμογές σε θέματα αναφορικά με τις επιλέξιμες εκτάσεις και

τις ενισχύσεις (αύξηση). Οι δαπάνες που έχουν πραγματοποιηθεί ανέχονται σε 48.013.000 Ευρώ. Το ποσοστό απορρόφησης κρίθηκε σχετικά ικανοποιητικό, ενώ υπήρχαν ανειλημμένες υποχρεώσεις για την προγραμματική περίοδο 2007- 2013, το τέλος της οποίας δεν έχει οριστικοποιηθεί ακόμα, οπότε δεν έχουμε συγκεντρωτικά απολογιστικά στοιχεία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο - ΕΛΛΗΝΑΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗΣ ΚΑΙ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ ΓΕΩΡΓΙΑ

3.1 Διάθεση βιολογικών προϊόντων στην Ελληνική αγορά

Οι παραγωγοί βιολογικών προϊόντων μπορούν να χρησιμοποιήσουν πολλά εναλλακτικά κανάλια για να προσεγγίσουν τον καταναλωτή. Μπορούν να πωλήσουν απευθείας ή να χρησιμοποιήσουν κάποιους ενδιάμεσους. Σε αρκετές περιπτώσεις αυτό είναι αναγκαίο γιατί ο παραγωγός δεν είναι δυνατόν πάντα να διαθέτει τα απαραίτητα κεφάλαια αλλά και το χρόνο για να φέρει σε πέρας ένα μεγάλο όγκο συναλλαγών. Η καλύτερη λύση είναι η οργάνωση των παραγωγών σε ένα νομικό πρόσωπο (Συνεταιριστικό ή ιδιωτικό) που θα αναλάβει την προώθηση και διανομή των προϊόντων.

Οι κυριότεροι τρόποι με τους οποίους τα βιολογικά προϊόντα στη χώρα μας φτάνουν στον καταναλωτή είναι:

- Σούπερ-Μάρκετ και καταστήματα πώλησης συμβατικών προϊόντων με «γωνιές βιολογικών»
- Ειδικά καταστήματα πώλησης βιολογικών προϊόντων
- Λαϊκές Αγορές βιολογικών προϊόντων.

Τα καταστήματα υγιεινών τροφών ήταν τα πρώτα στα οποία εμφανίστηκαν προϊόντα επιλεγμένα για χαρακτηριστικά που με τον έναν ή τον άλλον τρόπο προάγουν την ανθρώπινη υγεία. Πρόκειται κυρίως για προϊόντα από όσο το δυνατόν λιγότερο επεξεργασμένες πρώτες ύλες, όπως δημητριακά, ζυμαρικά και αρτοσκευάσματα από αναποφλοϊωτο σιτάρι ολικής αλέσεως, ακατέργαστη ζάχαρη κ.ά. Τα μαγαζιά αυτά εμφανίστηκαν διεθνώς μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και στη χώρα μας τη δεκαετία του '70.

Με την εμφάνιση της βιολογικής γεωργίας και την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση για τα πλεονεκτήματά της, έκαναν την εμφάνισή τους καταστήματα πώλησης αποκλειστικά ή σε μεγάλο βαθμό πιστοποιημένων βιολογικών προϊόντων. Από το 1998 κι έπειτα δραστηριοποιήθηκαν και τα σούπερ μάρκετ στην διακίνηση των βιολογικών προϊόντων. Σε ότι αφορά τις

βιολογικές λαϊκές αγορές, αν και δεν έχουν πετύχει το επιθυμητό επίπεδο οργάνωσης, εντούτοις αυξάνονται διαχρονικά.

Στην Ευρώπη κυριαρχούν δύο μοντέλα στη διανομή των βιολογικών προϊόντων: Το βρετανικό, σύμφωνα με το οποίο η διανομή τους γίνεται κατεξοχήν από τα supermarkets, και το γερμανικό, που στηρίζεται στη λειτουργία εξειδικευμένου δικτύου λιανικής. (Hellastat, 2009).

Στην Ελλάδα την αγορά βιολογικών προϊόντων στήριξαν αρχικά τα ειδικά καταστήματα. Τα καταστήματα αυτά έχουν συνήθως μικρό μέγεθος και επιτρέπουν την προσωπική σχέση με τον πελάτη – καταναλωτή. Συχνά λειτουργούν, κατά κάποιον τρόπο, και ως σημεία ευαισθητοποίησης σε θέματα βιολογικού τρόπου παραγωγής αλλά και διατροφής. Τέτοια καταστήματα υπάρχουν σήμερα αρκετά στην Αθήνα και Θεσσαλονίκη αλλά και σε πολλές από τις μεγάλες επαρχιακές πόλεις (Ηράκλειο, Βόλο, Χανιά, Κέρκυρα, Ιωάννινα κ.λπ.). Υπολογίζεται ότι στα τέλη του '98 υπήρχαν περίπου 30, το 2000 περίπου 7014. Σήμερα σύμφωνα με εκτιμήσεις εκπροσώπων του κλάδου ο αριθμός τους ξεπερνά τα 300. Τα μειονεκτήματα που εμφανίζουν έχουν να κάνουν κυρίως με την ποικιλία και το κόστος των προϊόντων. Από τη εξέλιξη των μελετών που διενεργήθηκαν φαίνεται ότι το μερίδιο των λιανικών πωλήσεων σε βιολογικά προϊόντα των καταστημάτων βιολογικών μειώνεται ενώ το μερίδιο των super market αυξάνεται σταδιακά. Στην αγορά παρατηρείται η τάση τα εξειδικευμένα καταστήματα να εμπλουτίζουν τα προϊόντα τους και με διάφορα είδη καθημερινών αναγκών, στην προσπάθεια τους να μετριάσουν τον ανταγωνισμό των super market (Hellastat, 2009)

Το 2002 τα εξειδικευμένα καταστήματα βιολογικών προϊόντων κάλυπταν συνολικά το 50% των εγχώριων λιανικών πωλήσεων σε βιολογικά προϊόντα. Ειδικότερα, το 30% καλύφθηκε από τα ανεξάρτητα καταστήματα του κλάδου, το δε 20% κατέλαβαν οι αλυσίδες εξειδικευμένων καταστημάτων βιολογικών προϊόντων. Το ποσοστό που κατέλαβαν τα super market άγγιζε το 40%. (ICAP, 2003).

Τα καταστήματα λιανικής διάθεσης βιολογικών προϊόντων ελέγχονται σύμφωνα με τις απαιτήσεις των κανονισμών βιολογικής παραγωγής. Στο άρθρο 28 του Καν. (ΕΚ) 834/2007 αναφέρεται ότι: Κάθε επιχείρηση που παράγει, παρασκευάζει, αποθηκεύει ή εισάγει από τρίτη χώρα προϊόντα ή διαθέτει αυτά τα προϊόντα στην αγορά, πριν διαθέσει στην αγορά προϊόντα ως βιολογικά ή σε φάση μετατροπής προς βιολογική παραγωγή: α) κοινοποιεί τη δραστηριότητά της στις αρμόδιες αρχές του κράτους μέλους στο οποίο την ασκεί και β) υποβάλλει την επιχείρησή της στο σύστημα ελέγχου. Ο Κανονισμός 834/2007 ωστόσο αφήνει το περιθώριο στα κράτη μέλη να εξαιρέσουν από την υποχρέωση πιστοποίησής τις επιχειρήσεις που πωλούν απευθείας τα ανωτέρω προϊόντα στον τελικό καταναλωτή ή χρήστη, υπό τον όρο ότι δεν τα παράγουν, δεν τα παρασκευάζουν, τα αποθηκεύουν μόνο σε χώρους που συνδέονται με τα σημεία πώλησης και δεν τα εισάγουν από Τρίτη χώρα ούτε έχουν αναθέσει καμία τέτοια δραστηριότητα σε τρίτον.

Η ιστορία των αγορών βιολογικών προϊόντων μας γυρίζει στα μέσα περίπου της δεκαετίας του '90 όταν στήθηκαν οι πρώτοι υπαίθριοι πάγκοι Το Χαλάνδρι το Κολωνάκι ο Κορυδαλλός και το Περιστέρι ήταν οι περιοχές που φιλοξένησαν τις πρώτες βιολογικές αγορές. Η πρώτη Αγορά Βιοκαλλιεργητών στην Ελλάδα δημιουργήθηκε το 1994. Από τότε ιδρύθηκαν και λειτουργούν στη χώρα μας 38 Αγορές Βιοκαλλιεργητών με τη συμμετοχή τουλάχιστον 300 βιοκαλλιεργητών (Κεράνης Γιώργος, Θεοδοσίου Ιωάννα, 2010)

Οι αγορές αυτές έχουν το πλεονέκτημα της άμεσης επικοινωνίας παραγωγού - καταναλωτή όπου ο καταναλωτής έχει την ευκαιρία να γνωρίσει τον παραγωγό και να τον πληροφορήσει για τις ανάγκες του σε ότι αφορά θέματα ποιότητας και ποικιλίας των προϊόντων αλλά και να ενημερωθεί για τον τρόπο παραγωγής, τα προβλήματα που παρουσιάζονται στον αγρό κ.λ.π., και της έλλειψης μεσαζόντων που επιτρέπει στον παραγωγό να πετύχει καλύτερες τιμές από αυτές του χονδρεμπορίου αλλά και στον καταναλωτή να προμηθευτεί τα προϊόντα σε τιμές πιο χαμηλές από αυτές των μαγαζιών λιανικής πώλησης. Το μόνο μειονέκτημα είναι ότι απαιτείται από τον παραγωγό να αφιερώσει, συχνά πολύτιμο, χρόνο για τη μεταφορά και την πώληση των προϊόντων. Νομικό πλαίσιο λειτουργίας λαϊκών αγορών

βιολογικών. Μέχρι το 2005 ο νόμος έδινε στην τοπική αυτοδιοίκηση την ευχέρεια παραχώρησης χώρου σε παραγωγούς για την άσκηση των υπαίθριων στάσιμων εμπορικών δραστηριοτήτων. Τον Αύγουστο του 2005 ψηφίστηκε από τη Βουλή ο νόμος 3377/2005 στα πλαίσια του οποίου ρυθμίζονταν, μεταξύ άλλων, η λειτουργία του υπαίθριου εμπορίου και των λαϊκών αγορών. Στο νόμο αυτό δεν γίνεται διάκριση συμβατικών λαϊκών αγορών και αγορών βιολογικών προϊόντων και παράλληλα αφαιρείται το δικαίωμα των δήμων να δημιουργούν υπαίθριες αγορές το οποίο μεταβιβάζεται σε επιτροπές των κατά τόπους Ν. Α. και στον Οργανισμό Λαϊκών Αγορών σε Αθήνα, Πειραιά και Θεσσαλονίκη.

Το 2007 με το νόμο 3557/2007 ΦΕΚ Α΄/14-5-2007 προβλέπεται η έκδοση Προεδρικού Διατάγματος για τον καθορισμό των κανόνων λειτουργίας των λαϊκών αγορών βιολογικών προϊόντων, νωπών και μεταποιημένων και των προϋποθέσεων χορήγησης αδειών πωλητή στους παραγωγούς αυτών των προϊόντων. Στις 20 Αυγούστου του 2008 υπογράφεται το Προεδρικό Διάταγμα 115 /ΦΕΚ Α 179-28-8-2008 «Όροι και προϋποθέσεις λειτουργίας Λαϊκών Αγορών Προϊόντων Βιολογικής Γεωργίας». Δικαιούχοι είναι τόσο φυσικά πρόσωπα όσο και οι Πρωτοβάθμιες Συνεταιριστικές Οργανώσεις ή οι αναγνωρισμένες ομάδες παραγωγών αυτοτελώς, οι οποίες ελέγχονται και πιστοποιούνται ως ομάδες βιοκαλλιεργητών και πωλούν τα προϊόντα για λογαριασμό τους και με την επωνυμία τους σύμφωνα με τα οριζόμενα στην κοινοτική νομοθεσία για τη βιολογική παραγωγή και επισήμανση των βιολογικών προϊόντων. Οι δικαιούχοι πρέπει να ασχολούνται προσωπικά με την καλλιέργεια γης, ιδιόκτητης ή μισθωμένης, με την προϋπόθεση ότι τουλάχιστον το 50% του ετήσιου συνολικού εισοδήματός τους προέρχεται από την γεωργική βιολογική εκμετάλλευση (Οι νέοι αγρότες εξαιρούνται της προϋπόθεσης αυτής για τα 2 πρώτα έτη). Οι άδειες χορηγούνται: από τον Οργανισμό Λαϊκών Αγορών Αθηνών - Πειραιώς και τον Οργανισμό Λαϊκών Αγορών Θεσσαλονίκης για αγορές που λειτουργούν στις Περιφέρειες των Ν.Α. Αθηνών-Πειραιώς και Θεσσαλονίκης και από τα οικείες Νομαρχίες για αγορές που λειτουργούν στις λοιπές Ν. Α. της Χώρας. Καθιερώνεται κάρτα λευκού χρώματος για τον πωλητή παραγωγό και κίτρινου χρώματος για τους υπαλλήλους, με τη φωτογραφία του κατόχου, το ονοματεπώνυμο και η

ιδιότητά του (παραγωγός, υπάλληλος) , το φορέα που εξέδωσε την άδεια, τον αριθμό και την ημερομηνία χορήγησης της άδειας και αναλυτικά για όλες τις ημέρες της εβδομάδας τις λαϊκές βιολογικές αγορές στις οποίες ασκεί τη δραστηριότητά του. Στους πάγκους των βιολογικών λαϊκών πρέπει να υπάρχουν αναρτημένα: α) Το πιστοποιητικό του Οργανισμού Ελέγχου και Πιστοποίησης με τον κωδικό και το όνομα του κατόχου, β) πινακίδα ανάλογα με τη φύση του κάθε προϊόντος με την ονομασία του προϊόντος, την ποικιλία και την ποιότητα, την προέλευση, την τιμή πώλησης ανά μονάδα μέτρησης τις κατά περίπτωση ενδείξεις: «προϊόν βιολογικής γεωργίας ή προϊόν βιολογικής γεωργίας σε μεταβατικό στάδιο» και γ) πινακίδα με το ονοματεπώνυμο και την ιδιότητα του πωλητή (π.χ. παραγωγός, Συνεταιριστική Οργάνωση Παραγωγών κ.λπ.), τον αριθμό μητρώου, την περιοχή παραγωγής των βιολογικών προϊόντων και αναλυτικά για όλες τις ημέρες της εβδομάδας τις λαϊκές βιολογικές αγορές στις οποίες ασκεί τη δραστηριότητά του.

Με το ΠΔ115/08 επιχειρείται η ρύθμιση της λειτουργίας Λαϊκών Αγορών Προϊόντων Βιολογικής Γεωργίας διαπιστώνονται, ωστόσο δυσλειτουργίες σε ότι αφορά την οργάνωση και λειτουργία και τις διαδικασίες έκδοσης των αδειών. Η Κεντρική Επιτροπή Απλούστευσης Διαδικασιών (ΚΕΑΔ) υποδεικνύει τις βασικές αρχές οργάνωσης της λειτουργίας των λαϊκών αγορών (π.χ. μεταφορά των αρμοδιοτήτων και περιορισμό του Υπουργείου Ανάπτυξης σε επιτελικές αρμοδιότητες, θεσμοθέτηση δύο συστημάτων λειτουργίας των λαϊκών αγορών, των α) Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων για το σύνολο της χώρας πλην των νομών Αττικής και Θεσσαλονίκης και του β) Οργανισμού Λαϊκών Αγορών για τις μητροπολιτικές περιοχές της Χώρα. Προτείνει επίσης απλούστευση των διαδικασιών με την οποία συνολικά, για τις διάφορες κατηγορίες αδειών η μείωση του αριθμού των απαιτούμενων δικαιολογητικών μειώνεται από 50% έως 83%. Οι νομοθεσίες που έχουν εκπονηθεί για την δυνατότητα των αγροτών στην απευθείας διάθεση είναι αναποτελεσματικές και υπερσυγκεντρώνουν όλες τις αρμοδιότητες στο Υπουργείο Εμπορίου και στον Οργανισμό Λαϊκών Αγορών.

Τα βιολογικά προϊόντα έχουν σήμερα εισχωρήσει με διαρκώς αυξανόμενο ρυθμό στο δίκτυο των super market το οποίο αποτελεί και το οχυρό των

συμβατικών προϊόντων. Όπως προαναφέρθηκε το μερίδιο συμμετοχής των super market στις πωλήσεις βιολογικών προϊόντων ενισχύεται, καθώς όλο και περισσότερες αλυσίδες επεκτείνονται στην εμπορία βιολογικών τροφίμων.

Τα τελευταία χρόνια τα βιολογικά προϊόντα πρώτης ανάγκης δεν πωλούνται σε ξεχωριστές γωνιές μέσα στα super market , αλλά δίπλα στα αντίστοιχα συμβατικά. Έχουν συνεπώς εισχωρήσει κατά το μεγαλύτερο ποσοστό στο δίκτυο των συμβατικών αγορών και φθάνουν στον καταναλωτή με τους όρους που ισχύουν για τα συμβατικά προϊόντα. Μεγάλες εταιρίες διακίνησης και μεγάλες αλυσίδες super market δραστηριοποιούνται στον κλάδο στον οποίο επενδύονται πολλές φορές ισχυρά κεφάλαια από τους επενδυτές και επικρατεί ισχυρός ανταγωνισμός. Επιπλέον οι μεσάζοντες ελέγχουν τις τιμές και καθορίζουν τους οικονομικούς όρους στην αγορά και κατ' επέκταση στην παραγωγή. Στο ράφι του super market το βιολογικό προϊόν αποτελεί ένα προϊόν ανάμεσα σε χιλιάδες άλλα. Οι ετικέτες στις συσκευασίες των προϊόντων αποτελούν το μοναδικό όχημα πληροφόρησης και εκπαίδευσης του καταναλωτικού κοινού δεδομένης της ανυπαρξίας προσωπικής επαφής με τον πωλητή και την αδυναμία ενημέρωσής του. Έτσι στην αγορά το βιολογικό προϊόν παίρνει σιγά-σιγά τα χαρακτηριστικά του συμβατικού προϊόντος. Στα βασικά επίσης μειονεκτήματα της διάθεσης των βιολογικών προϊόντων μέσω των Super market μπορεί να προστεθούν και η αναγκαιότητα ύπαρξης μέσων και δικτύων διανομής, ο μεγάλος ανταγωνισμός από ομοειδή προϊόντα, η απαίτηση για τυποποίηση και συσκευασία των προϊόντων. Ωστόσο δεν πρέπει να παραγνωριστεί ότι στην παγκοσμιοποιημένη σήμερα αγορά τα μεγάλα κανάλια διάθεσης των τροφίμων είναι οι μεγάλες αλυσίδες, των Super market μέσω των οποίων:

- Δίνεται η ευκαιρία για κατανάλωση βιολογικών προϊόντων σε ευρύτερα κοινωνικά στρώματα,
- Μπορούν να προσφέρουν καλύτερες τιμές, λόγω της μεγάλης κατανάλωσης
- Συγκεντρώνουν μεγάλη ποικιλία προϊόντων

3.2 Χαρακτηριστικά καταναλωτών Βιολογικών Προϊόντων

Οι έρευνες που έγιναν μέχρι τώρα σε διάφορα σημεία του κόσμου δείχνουν ότι δύο τουλάχιστον σημεία είναι κοινά. Πρώτα η ανησυχία των καταναλωτών για το αν αυτό που τρώνε είναι υγιεινό και δεύτερο το έντονο ενδιαφέρον για το περιβάλλον και την επιβάρυνση που δέχεται. Το προφίλ των καταναλωτών βιολογικών προϊόντων περιλαμβάνει υψηλό μορφωτικό επίπεδο, ικανοποιητικό ως υψηλό ετήσιο εισόδημα, μεγάλο εύρος ηλικίας με ιδιαίτερη ευαισθητοποίηση σε περιβαλλοντικά θέματα και γνώσεις υγιεινής και διατροφής, ιδιαίτερες προτιμήσεις στη γεύση και πρόθεση να πληρώσουν επιπλέον τιμή- όχι όμως μεγαλύτερη από 30% της τιμής των συμβατικών προϊόντων. (Μανασσής Μήτρακας κ.α, 2000).

Τα τελευταία χρόνια το προφίλ του καταναλωτή αλλάζει. Έρευνες δείχνουν ότι ο σύγχρονος καταναλωτής επιλέγει τον υγιεινό τρόπο διατροφής - με έμφαση στη προσιτή τιμή, ως αποτέλεσμα αυτών τα υγιεινά προϊόντα βιολογικής καλλιέργειας κερδίζουν διαρκώς έδαφος. Κατά τα τελευταία χρόνια, οι Γερμανοί καταναλωτές στρέφονται όλο και περισσότερο προς τα βιολογικά προϊόντα κυρίως λόγω των οικολογικών ευαισθησιών. Ένα ποσοστό 86% προβάλλει ως σημαντικότερη αιτία, για την προτίμησή τους στα βιολογικά προϊόντα, την προστασία του περιβάλλοντος από τις βιολογικές καλλιέργειες και τις καλές συνθήκες διαβίωσης των ζώων στα αντίστοιχα αγροκτήματα. (Γενικό Προξενείο της Ελλάδος στο Μόναχο, 2010).

Δεν είναι μόνο οι καταναλωτές ηλικίας 35-55 ετών που οδηγούν την αγορά, αλλά και οι νεότερες γενιές που είναι ευαισθητοποιημένες σε θέματα υγείας. Όσο υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο έχουν τόσο πιθανότερο είναι να αγοράσουν βιολογικά προϊόντα. Οι αγοραστές των βιολογικών προϊόντων στο Ηνωμένο Βασίλειο δεν προέρχονται μόνο από τις υψηλότερες εισοδηματικά τάξεις, καθώς και κατηγορίες πληθυσμού με χαμηλότερα εισοδήματα επιλέγουν όλο και περισσότερο τα προϊόντα αυτά. Σύμφωνα με σχετική έρευνα του Soil Association οι καταναλωτές βιολογικών προϊόντων κατοικούν κυρίως στις περιοχές του Λονδίνου, της Νότιο-ανατολικής και Νότιο-δυτικής Αγγλίας και στην Ουαλία. Επίσης, νοικοκυριά με παιδιά κάτω των 15 ετών παρουσιάζουν μεγαλύτερη προτίμηση σε βιολογικά προϊόντα από νοικοκυριά

με παιδιά μεγαλύτερων ηλικιών ή νοικοκυριά χωρίς παιδιά. Αυξητική τάση για αγορά βιολογικών προϊόντων παρατηρείται και στη Σκοτία με προτίμηση τα εγχώρια προϊόντα (Soil Association «Organic market report», 2010). Στη Ν. Κορέα, τις αγορές της οικογένειας αναλαμβάνουν συνήθως οι γυναίκες ηλικίας 30-50 ετών. Είναι γνωστή η ευαισθησία των Κορεατιστών για την προστασία της υγείας των παιδιών τους. Γενικότερα οι Κορεάτες είναι εξαιρετικά προσεκτικοί σε θέματα υγείας. Σύμφωνα με έρευνα που έγινε το 2004, το 50% των Κορεατών αγοράζει βιολογικά προϊόντα επειδή ενδιαφέρεται για την υγεία της οικογένειάς του. Το 22% επειδή θέλει να είναι σίγουρο για την ποιότητα. Το 17% επειδή τα οργανικά προϊόντα έχουν καλύτερη γεύση και το 5% επειδή τα προϊόντα αυτά είναι ασφαλή για το περιβάλλον (Γραφείο Οικονομικών Εμπορικών Υποθέσεων Νότιας Κορέας, 2006).

Η μεγαλύτερη συγκέντρωση καταναλωτών που αγοράζουν βιολογικά προϊόντα σημειώνεται στις βόρειες περιοχές της Ιταλίας, όπου η βιομηχανική και οικονομική δομή είναι ισχυρότερη. Τα περισσότερα βιολογικά προϊόντα ωστόσο παράγονται στον Νότο, που είναι περισσότερο προσανατολισμένος προς τη γεωργία και αποτελεί το θερμότερο κομμάτι της χώρας. Ο μέσος καταναλωτής βιολογικών προϊόντων είναι μεταξύ 30 και 60 χρόνων, ζει στην πόλη στον Βορρά της χώρας, κατέχει μέση ή ανώτερη μόρφωση και ανήκει στην ανώτερη-μέση εισοδηματική τάξη (Στάντζος Ε., Βαλάσης Κ., 2007). Ο αριθμός των καταναλωτών βιολογικών προϊόντων έχει αυξηθεί, αλλά οι δεν είναι εύκολο να κατηγοριοποιηθούν. Ο παράγοντας που επηρεάζει σταθερά την πιθανότητα να αγοράσει κάποιος βιολογικά προϊόντα είναι η εκπαίδευση. Καταναλωτές όλων των ηλικιών, φυλών, και εθνικών ομάδων που έχουν υψηλότερα επίπεδα εκπαίδευσης είναι πιο πιθανό να αγοράσουν βιολογικά προϊόντα από τους λιγότερο μορφωμένους καταναλωτές. Άλλοι παράγοντες, όπως η φυλή, η ύπαρξη παιδιών στην οικογένεια και το εισόδημα, δεν έχουν μια σταθερή επίδραση στην πιθανότητα αγοράς βιολογικών προϊόντων. (Carolyn Dimitri & Lydia Oberholtzer S, 2009).

3.3. Αγοραστικές συνήθειες Ελλήνων καταναλωτών

Η αγοραστική απόφαση για βιολογικά προϊόντα, όπως και κάθε άλλη αγοραστική διαδικασία, είναι αρκετά πολύπλοκη, καθώς επηρεάζεται από

πληθώρα παραγόντων. Στη διεθνή βιβλιογραφία παρουσιάζονται αρκετές μελέτες γύρω από το θέμα αυτό, τα αποτελέσματα των οποίων παραθέτονται παρακάτω.

Κατ' αρχάς θα εξετάσουμε ότι έχει να κάνει με κοινωνικό - δημογραφικά χαρακτηριστικά. Αρκετές εμπειρικές μελέτες (Onyango et al, 2006, Zepeda & Lin, 2007) αναδεικνύουν την επιρροή όλων των κοινωνικό – δημογραφικών χαρακτηριστικών των καταναλωτών στην απόφαση αγοράς βιολογικών προϊόντων. Άλλοι ερευνητές (Millock et al, 2004, Lockie et al, 2004) αναφέρουν ότι η ηλικία, η εκπαίδευση και το μέγεθος του νοικοκυριού διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο. Ευρήματα από μεταγενέστερες μελέτες δείχνουν ότι οι καταναλωτές μεγαλύτερης ηλικίας, καλύτερης μόρφωσης, αλλά και τα άτομα που ζουν σε μεγαλύτερα νοικοκυριά είναι περισσότερο πιθανό να αγοράσουν βιολογικά προϊόντα διατροφής (Tsakiridou et al., 2006). Επίσης, ορισμένες εμπειρικές μελέτες που πραγματοποιήθηκαν στην Ευρώπη έδειξαν ότι το εισόδημα των καταναλωτών επίσης αποτελεί σημαντικό παράγοντα επιρροής της αγοραστικής απόφασης (Loureiro et al., 2001; Durham & Andrade, 2005). Καταναλωτές με υψηλά εισοδήματα αγοράζουν με μεγαλύτερη συχνότητα βιολογικά προϊόντα. Από την άλλη άλλες έρευνες διαφωνούν με την άποψη αυτή (Loureiro et al., 2001).

Ένα άλλο σημαντικό χαρακτηριστικό είναι η γνώση των βιολογικών προϊόντων, η οποία αποτελεί ένα σημαντικό παράγοντα που επηρεάζει την απόφαση για αγορά τους, καθώς μόνο μέσω της γνώσης οι καταναλωτές είναι σε θέση να διαφοροποιήσουν το βιολογικό προϊόν από το συμβατικό και συνεπώς να σχηματίσουν θετική στάση και αντίληψη για την ποιότητά του. Σύμφωνα με τον Bigne (1997), η γνώση τα βιολογικά προϊόντα και πάλι διαφοροποιείται από τα ιδιαίτερα κοινωνικό – δημογραφικά χαρακτηριστικά των καταναλωτών, όπως είναι το μορφωτικό επίπεδο, το εισόδημα, ο τρόπος ζωής κλπ. Επίσης η γνώση επηρεάζεται από τις πληροφορίες που παρέχονται από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, από οικολογικές οργανώσεις κλπ. Έτσι, ο βαθμός στον οποίο ο καταναλωτής γνωρίζει τα βιολογικά προϊόντα θα εξαρτηθεί από τα κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά, τον

τρόπο ζωής και τις πληροφορίες για τα βιολογικά προϊόντα που διατίθενται στην αγορά.

Επιπροσθέτως, ο τρόπος ζωής και περιβαλλοντικές αντιλήψεις, η στάση απέναντι στην υγεία επηρεάζει την απόφαση για αγορά ενός καταναλωτικού προϊόντος (Chryssohoidis & Krystallis, 2005). Επιπλέον, οι περιβαλλοντικές στάσεις των καταναλωτών είναι παράγοντες που καθορίζουν την αγοραστική τους απόφαση (Chryssohoidis & Krystallis, 2005). Σε γενικές γραμμές, μπορεί να ειπωθεί ότι όσο πιο θετική για την υγεία και το περιβάλλον στάση έχουν οι καταναλωτές, τόσο αυξάνεται η πιθανότητα να αγοράσουν βιολογικά τρόφιμα. Σημειώνεται ότι ορισμένες από τις μελέτες δείχνουν ότι και οι δύο στάσεις επηρεάζουν την καταναλωτική συμπεριφορά, αλλά οι συμπεριφορές που αφορούν στην υγεία ασκούν μεγαλύτερη επιρροή από τις περιβαλλοντικές αντιλήψεις. Συμπερασματικά, καθοριστικός παράγοντας που διαμορφώνει τη ζήτηση για βιολογικά προϊόντα είναι η πρόνοια και η φροντίδα από τους καταναλωτές για τη διασφάλιση και τη διατήρηση της καλής τους υγείας. Οι καταναλωτές δεν εμπιστεύονται τα προϊόντα της συμβατικής γεωργίας λόγω των φυτοφαρμάκων, των ορμονών και των χημικών στοιχείων, επιβλαβών για την υγεία. Τα τελευταία χρόνια θα πρέπει να προστεθεί και η αβεβαιότητα όσον αφορά την προστασία του περιβάλλοντος από την παραγωγή συμβατικών προϊόντων. Άλλος παράγοντας που διαδραματίζει σημαντικό ρόλο είναι ότι τα βιολογικά προϊόντα θεωρούνται καλύτερα από τα συμβατικά. Οι καταναλωτές βιολογικών προϊόντων θεωρούν ότι τα βιολογικά προϊόντα είναι υγιεινότερα, θρεπτικότερα και νοστιμότερα από τα συμβατικά. Θεωρούν επίσης ότι η παραγωγή τους είναι φιλικότερη προς το περιβάλλον.

Η τιμή – κόστος των βιολογικών προϊόντων διαδραματίζει πολύ σημαντικό ρόλο κατά την επιλογή των καταναλωτικών προϊόντων. Οι περισσότερες εμπειρικές μελέτες καταλήγουν στο ότι ενώ η τιμή συχνά αποτελεί ένα σημαντικό εμπόδιο για την αγορά των συμβατικών προϊόντων, στην περίπτωση των βιολογικών παρατηρείται μεγαλύτερη προθυμία για επιπλέον πληρωμή με στόχο την απόκτηση του προϊόντος. Σε ότι αφορά την Ελληνική πραγματικότητα οι τιμές θεωρούνται από τους καταναλωτές σημαντικός παράγοντας για τη διαμόρφωση της προθέσεώς τους να αγοράσουν

βιολογικά προϊόντα. Το 83% των καταναλωτών θα τα αγόραζε εάν οι τιμές τους ήταν ίδιες με τα προϊόντα της συμβατικής γεωργίας. Σύμφωνα με τα στοιχεία ερευνών, σε περίπτωση κατά την οποία τα βιολογικά προϊόντα ήταν ακριβότερα κατά 10% οι αγοραστές θα περιορίζονταν στο 67%. Διαπιστώνεται όμως μία απομάκρυνση της επίδρασης της τιμής στις αποφάσεις των καταναλωτών και η ζήτηση των βιολογικών προϊόντων ως προς την τιμή τους γίνεται ολοένα και ανελαστικότερη. Τα αποτελέσματα αυτά δείχνουν ότι στο μέλλον όλο και περισσότεροι καταναλωτές θα είναι πρόθυμοι να αγοράσουν βιολογικά προϊόντα με τιμές υψηλότερες των αντίστοιχων συμβατικών και ότι οι υψηλότερες αυτές τιμές δεν θα αποτελούν σοβαρό περιοριστικό παράγοντα της ζήτησής τους. Συμπερασματικά, παράγοντες που επηρεάζουν την απόφαση για αγορά βιολογικών προϊόντων είναι η οικολογική συνείδηση, η οποία αντανακλά το επίπεδο γνώσης του καταναλωτή σχετικά με τα περιβαλλοντικά θέματα καθώς και τις οικολογικές του ανησυχίες για την προστασία του περιβάλλοντος, τα χαρακτηριστικά των τροφίμων, με την σπουδαιότητα που αποδίδουν οι καταναλωτές στα διάφορα χαρακτηριστικά της τροφής να αντανακλά την προσωπική τους στάση σε σχέση με την κατανάλωση κάθε είδους τροφής, αφού για τους καταναλωτές βιολογικών προϊόντων ιδιαίτερη σημασία έχει το ζήτημα της υγιεινής, η θρεπτική αξία, η πιστοποίηση της γνησιότητας, η γεύση, η ποικιλία και η εμφάνιση του προϊόντος.

Η φυσική εμφάνιση επισημαίνεται ως στοιχείο που παρεμποδίζει την αγορά βιολογικών προϊόντων, τα οποία υστερούν σε αυτό τον τομέα σε σχέση με τα συμβατικά. Για ορισμένους η απόφαση αγοράς τροφίμων είναι μια περίπλοκη διαδικασία, η οποία απαιτεί σκέψη. Για άλλους η αγορά τροφίμων μπορεί να είναι παρορμητική. Συνήθως οι καταναλωτές οι οποίοι αγοράζουν τρόφιμα κατόπιν σκέψεως στρέφονται προς τα βιολογικά. Αναφορικά με διαφορές που γίνονται αντιληπτές, στο θέμα αυτό αντανακλάται ο βαθμός στον οποίο οι καταναλωτές γνωρίζουν και κατανοούν τις διαφορές μεταξύ βιολογικών και συμβατικών προϊόντων. Η κατανόησή τους συμβάλλει στην αύξηση της κατανάλωσης βιολογικών προϊόντων. Η ικανότητα να αναγνωρίζει ο ίδιος ο καταναλωτής την ικανότητα επιλογής του αντανακλά το πώς αντιλαμβάνεται ο ίδιος ο καταναλωτής την ικανότητά του να κάνει ορθολογικές επιλογές, καθώς

και η εμπιστοσύνη του στην ικανότητά του να αξιοποιεί τις πληροφορίες σχετικά με τα προϊόντα που αγοράζει. Ο βαθμός συνειδητοποίησης της ατομικής ικανότητας επιλογής διαφοροποιεί όσους αγοράζουν βιολογικά προϊόντα. Η απόσταση από τα σημεία αγοράς των βιολογικών προϊόντων θεωρείται ανασταλτικός παράγοντας για την εξάπλωση των βιολογικών προϊόντων, εξαιτίας του μικρού αριθμού καταστημάτων που προσφέρουν σε σταθερή βάση τέτοια προϊόντα. Όπως είναι αναμενόμενο, η αγορά βιολογικών προϊόντων μειώνεται όταν οι δαπάνες διατροφής συμμετέχουν με σημαντικό ποσοστό στο μηνιαίο οικογενειακό προϋπολογισμό. Οι πιο μορφωμένοι καταναλωτές είναι περισσότερο ενημερωμένοι για τη θρεπτική αξία της βιολογικής τροφής. Επίσης, οι νεαρότεροι καταναλωτές είναι περισσότερο δεκτικοί από τους ηλικιωμένους στην κατανάλωση βιολογικών προϊόντων.

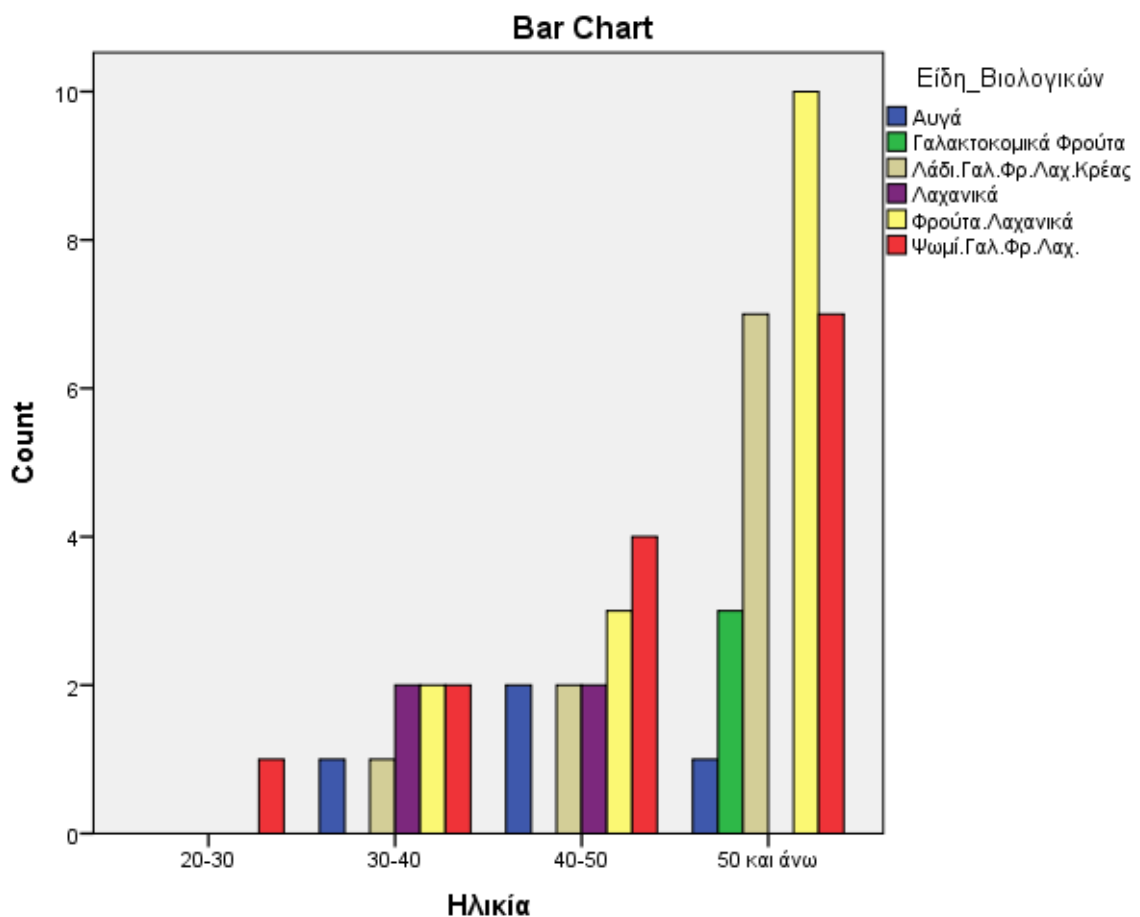
Οι κυριότεροι λόγοι που αντιστρέφουν την ευνοϊκή στάση των καταναλωτών απέναντι στα βιολογικά προϊόντα, είναι η υψηλή τιμή τους και η χαμηλή τους διαθεσιμότητα (Φωτόπουλος & Κρυστάλλης, 2003). Οι Tregar et al. (1993), όπως αναφέρεται στους Φωτόπουλος & Κρυστάλλης (2003), αναφέρουν επιπλέον την έλλειψη κάποιας ιδιαίτερης αξίας των βιολογικών προϊόντων στα μάτια των καταναλωτών. Οι Worner & Meier (1999), όπως αναφέρεται στους Φωτόπουλος & Κρυστάλλης (2003), επίσης κάνουν αναφορά στις αμφιβολίες που έχουν συχνά οι καταναλωτές αναφορικά με τον τρόπο παραγωγής των βιολογικών προϊόντων, την έλλειψη στρατηγικών προώθησης και το γενικότερο αδιαφανές πέπλο που συχνά καλύπτει την παραγωγή ορισμένων από τα βιολογικά προϊόντα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο – ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Όπως προαναφέρθηκε, η εργασία χωρίζεται σε δυο μέρη, στο θεωρητικό (το οποίο περιλαμβάνει την βιβλιογραφική ανασκόπηση) και στο στατιστικό, το οποίο περιλαμβάνει την ανάλυση των ερωτηματολογίων.

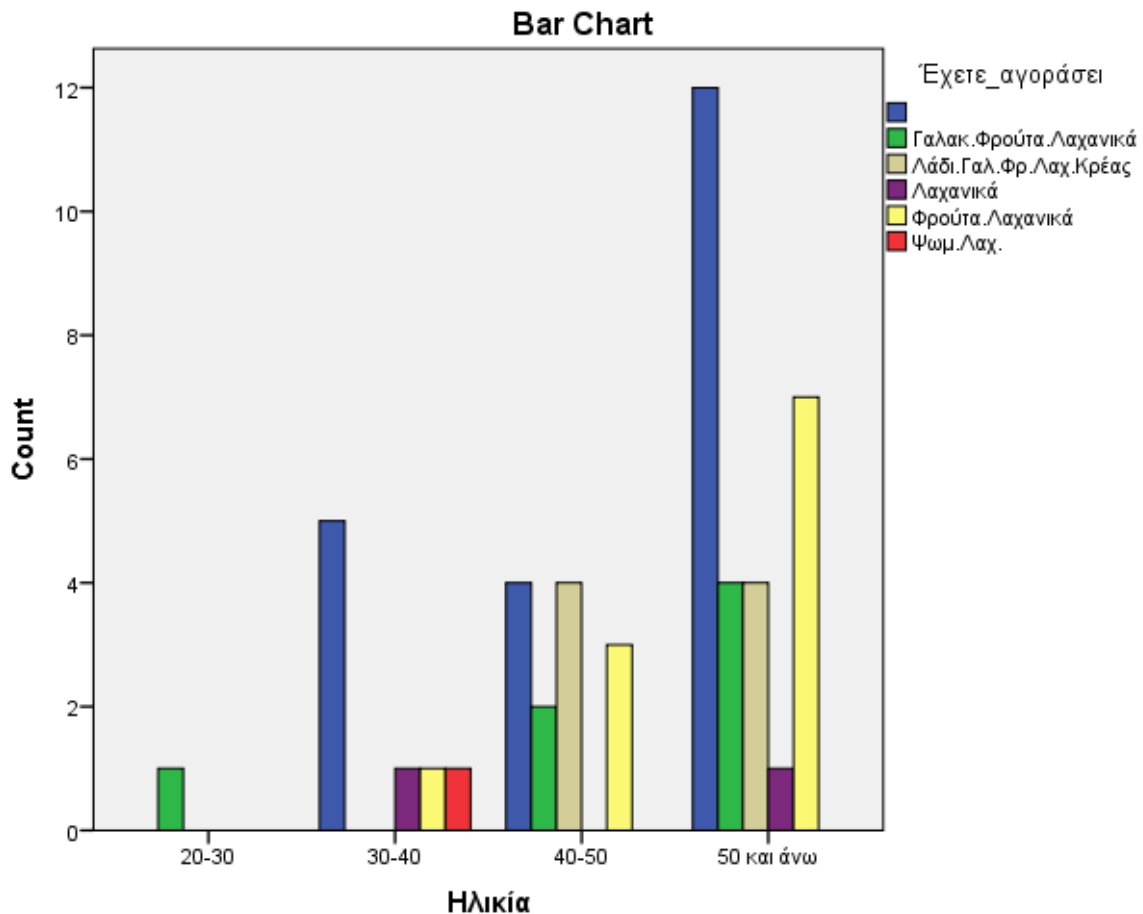
Στα πλαίσια της παρούσας πτυχιακής διενεργήθηκε πρωτογενής έρευνα μέσω ερωτηματολογίων. Τα ερωτηματολόγια δόθηκαν σε άτομα έξω από σουπερ μάρκετ και αφού συλλέχθηκαν, κωδικοποιήθηκαν και αναλύθηκαν μέσω του στατιστικού προγράμματος SPSS.

Για να αποτυπωθεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο η ανάλυση των ερωτηματολογίων, οι ερωτήσεις επεξεργάστηκαν με την μέθοδο των πινάκων διπλής εισόδου και τα αποτελέσματα αποτυπώνονται παρακάτω.

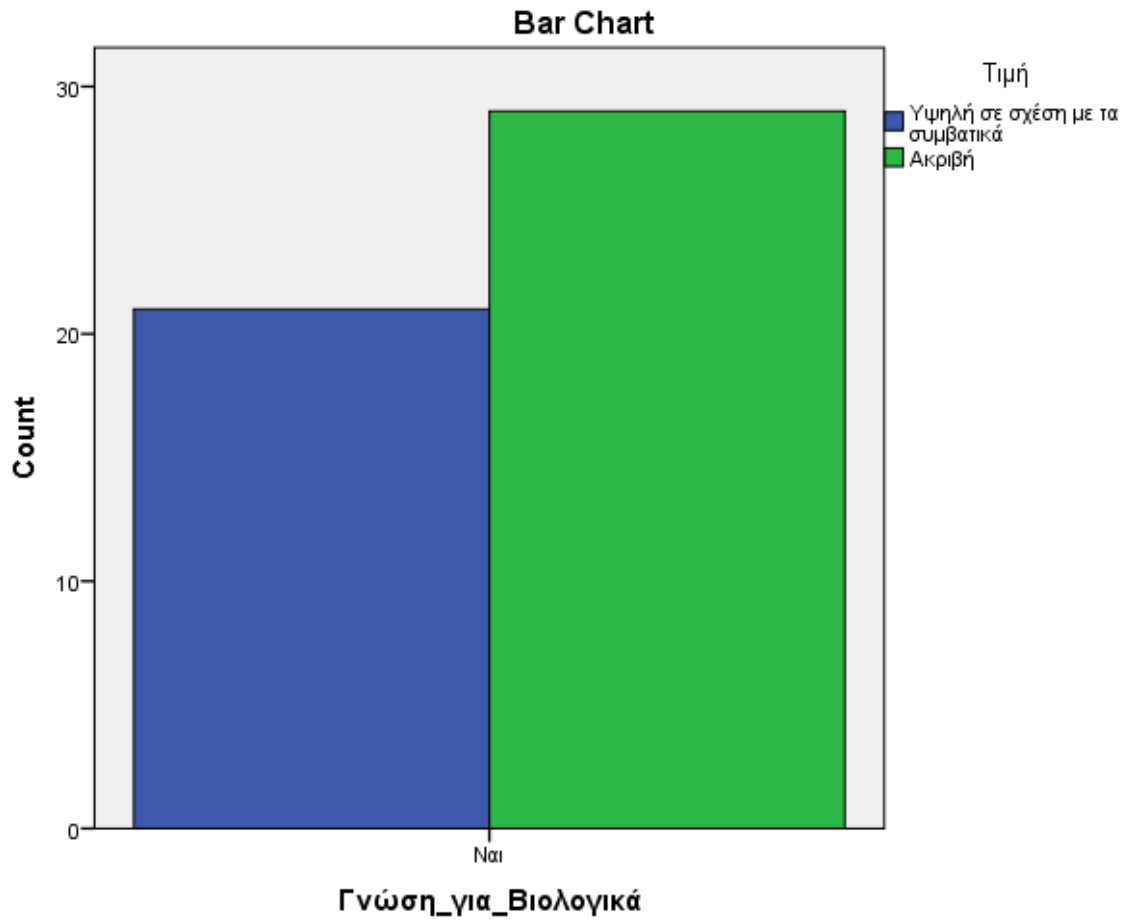

Από ό, τι παρατηρούμε από το παραπάνω γράφημα οι ηλικίες μέχρι 30 ετών γνωρίζουν ελάχιστα γύρω από τα βιολογικά τρόφιμα και όσο ανεβαίνουμε

ηλικιακά τόσο περισσότεροι γνωρίζουν για αυτά. Η βασική παρατήρηση είναι πως τα μεγαλύτερα ποσοστά αναγνωρισιμότητας τα έχουν τα φρούτα και λαχανικά, με το ψωμί να ακολουθεί, ενώ λίγοι γνωρίζουν για τα βιολογικά αυγά.

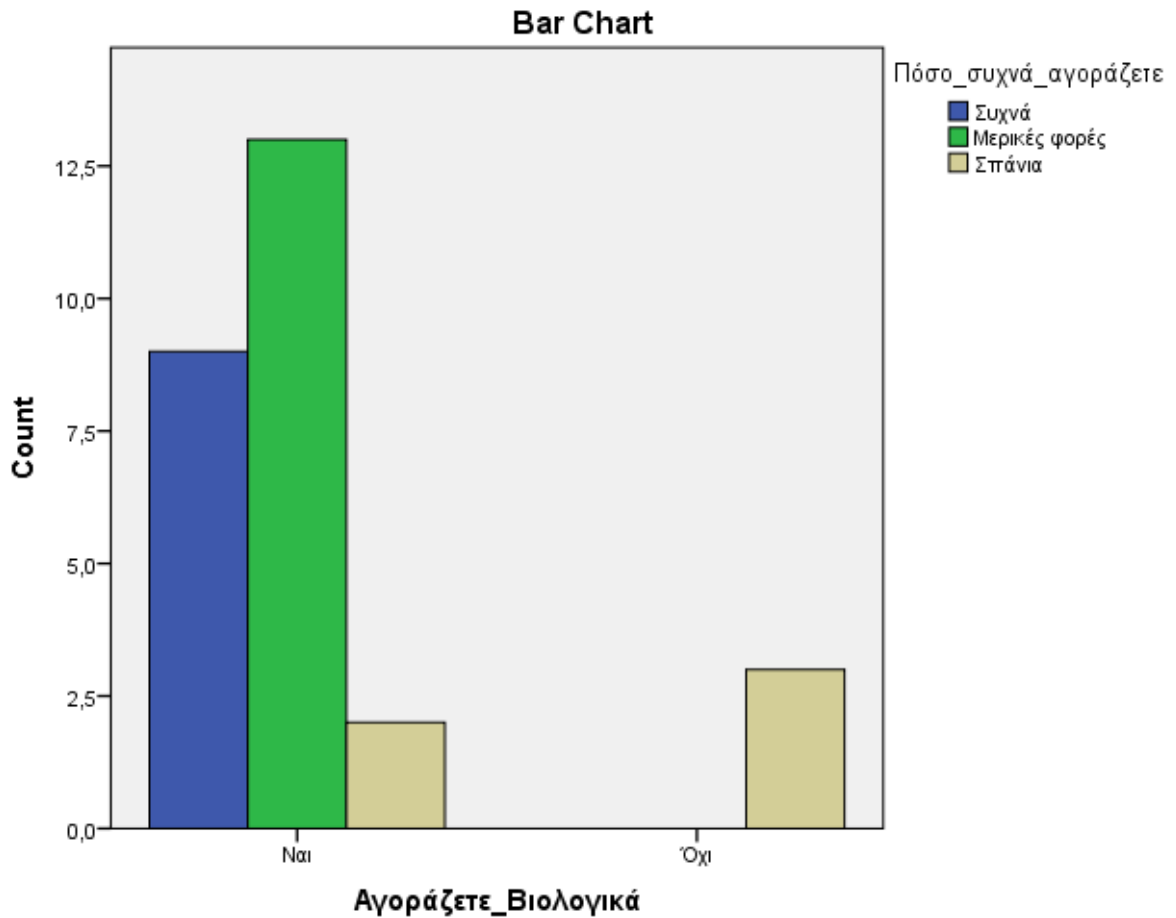

Από τους συμμετέχοντες στην έρευνα βλέπουμε πως υπάρχει μια μεγάλη μερίδα ανθρώπων ηλικίας 50 ετών και άνω οι οποίοι δεν αγοράζουν βιολογικά προϊόντα, ενώ εδώ πέρα βλέπουμε πώς μεταφράζεται σε πωλήσεις η αναγνωρισιμότητα των βιολογικών φρούτων και λαχανικών, σε αντίθεση με το ψωμί το οποίο αν και αρκετά αναγνωρίσιμο, δεν έχει αντίστοιχες πωλήσεις.

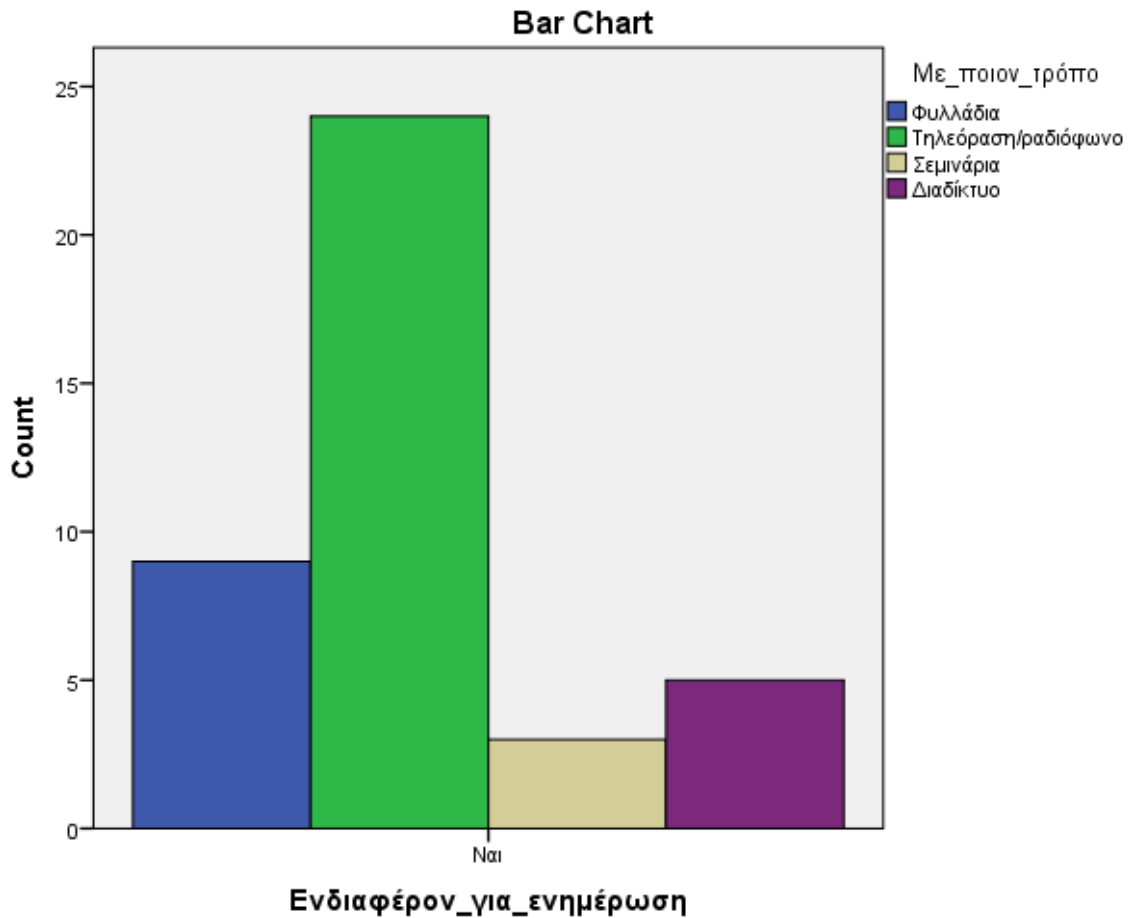

Το διάγραμμα αυτό μας δείχνει πόσο ξεκάθαρη είναι η πεποίθηση της ακριβότερης τιμής των βιολογικών έναντι των συμβατικών προϊόντων, αφού όλοι όσοι αγοράζουν βιολογικά προϊόντα τα θεωρούν είτε ακριβά, είτε ακριβότερα από τα αντίστοιχα συμβατικά.

Από την διερεύνηση της συχνότητας αγοράς βιολογικών προϊόντων, βλέπουμε πως η πλειονότητα των καταναλωτών που καταναλώνουν βιολογικά προϊόντα τα προμηθεύεται σε όχι και τόσο αυστηρή βάση (μερικές φορές), ενώ υπάρχει μια ικανή ποσότητα καταναλωτών οι οποίοι είναι πιο πιστοί στην κατανάλωση βιολογικών προϊόντων (συχνά). Γενικά, όσοι καταναλώνουν σπάνια βιολογικά προϊόντα είναι λίγοι, κάτι που δείχνει πως όσοι καταναλωτές στρέφονται στα βιολογικά προϊόντα το κάνουν πιο συνειδητά.

Η ενημέρωση των καταναλωτών, όταν αυτοί ενδιαφέρονται για πληροφορίες για βιολογικά προϊόντα, γίνεται κατ' εξοχήν από συμβατικά μέσα όπως η τηλεόραση και το ραδιόφωνο. Αυτό πιθανώς οφείλεται στη μεγάλη ποικιλία εκπομπών μαγειρικής, οι οποίες εν γένει προωθούν τα οφέλη των βιολογικών προϊόντων. Δεύτερο με μεγάλη διαφορά μέσο αποτελεί το φυλλάδιο. Πολλά καταστήματα βιολογικών προϊόντων χρησιμοποιούν αυτήν την τεχνική. Γενικά βλέπουμε μικρότερο ποσοστό καταναλωτών να καταφεύγουν σε εξειδικευμένες ιστοσελίδες στο διαδίκτυο, ενώ υπάρχουν και ορισμένοι καταναλωτές που καταφεύγουν ακόμα και σε εξειδικευμένα σεμινάρια.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η βιολογική γεωργία έχει ήδη μια σημαντική θέση στο παγκόσμιο και Ευρωπαϊκό στερέωμα, με λαμπρές προοπτικές, ενώ και στην Ελλάδα έχει αρχίσει να κάνει αισθητή την παρουσία της. Σε γενικές γραμμές ο Έλληνας καταναλωτής γνωρίζει για την βιολογική γεωργία και τα οφέλη της, αν και έχει κάποια εμπόδια μπροστά του στην πλήρη υιοθέτησή της και των προϊόντων της, κυρίως λόγω αντιλήψεων (περισσότερο από πραγματικότητα) περί ακρίβειας των προϊόντων αυτών.

Η αίσθηση που έχει δημιουργηθεί στον Έλληνα καταναλωτή περί ακριβότερων τιμών των βιολογικών προϊόντων έναντι των συμβατικών, σε συνδυασμό με την μη ευρεία και εύκολη προσβασιμότητά του σε μεγάλες ποσότητες αυτών, συνιστούν τα κυριότερα εμπόδια, παρά η μη γνώση του περί αυτών. Άλλωστε, η Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω των Κοινών Αγροτικών Πολιτικών της έχει ενισχύσει την παραγωγή της βιολογικής γεωργίας και προτίθεται στο μέλλον να την ενισχύσει ακόμα παραπάνω.

Εν τέλει, ο Έλληνας καταναλωτής δείχνει τη διάθεση να υιοθετήσει τα βιολογικά προϊόντα, εφ' όσων εκπαιδευτεί έτι περαιτέρω σε θέματα αξίας παρά τιμής των προϊόντων αυτών και εφ' όσων αρχίσει η διαθεσιμότητά τους να είναι ακόμα ευκολότερη μέσω της ανάπτυξης των αντίστοιχων γεωργικών εκμεταλλεύσεων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Γαλανοπούλου, Σ., Γεωργούδης, Α., Καλμπουρτζή, Α., Κρυστάλλης, Α., Λίγδα, Χ., Μηλιάδου, Δ., Παπαναγιώτου, Ε., Φωτόπουλος, Χ. (2001). Βιολογική γεωργία: Στόχοι προοπτικές, Βιολογική γεωργία και φυτική και ζωική παραγωγή, Σταμούλης Α.Ε., Αθήνα
- Κεράνης, Γ. (2010). Αγορές Αγροτών-Αγορές Βιοκαλλιεργητών-Η Απευθείας Διάθεση της τροφής στην Ελλάδα και τον κόσμο
- Κούσουλας, Κ. (2002). Αμπελουργία
- Κρυστάλλης, Α. & Φωτόπουλος, Χ. (2003). Ο Έλληνας καταναλωτής βιολογικών προϊόντων Μια πανελλήνια έρευνα marketing. Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, Αθήνα
- Λουλούδης, Λ. (2002). Η Βιολογική Γεωργία στα πλαίσια του νέου Ευρωπαϊκού Προτύπου για την ανάπτυξη της υπαίθρου
- Μούσης, Ν. (2008). Ευρωπαϊκή Ένωση δίκαιο-οικονομία-πολιτική
- Παπαθεοδώρου Θ., Νικολάου Ν., Τζωρτζακη Ε. (2007). Βιολογική εκτροφή ζώων
- Στάντζος Ε., Βαλάσης Κ., Γενικό Προξενείο Μιλάνου Γραφείο Οικονομικών και Κοινωνικών Υποθέσεων (2008). Βιολογικά προϊόντα-Ιταλία
- Φωτόπουλος, Χ., & Κρυστάλλης, Α. (2003). Ο Έλληνας καταναλωτής βιολογικών προϊόντων μια πανελλήνια έρευνα marketing
- Φωτόπουλος, Χ. (2000). Βιολογική Γεωργία: Κόστος αποδοτικότητα, ανάλυση αγοράς και στρατηγικές marketing. Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, Αθήνα
- BIO (2011). BIO σε Αριθμούς: Η Βιολογική Γεωργία στην Ελλάδα, την 31 Δεκεμβρίου 2010, ENGENE AE
- Chryssohoidis, G.M. & Krystallis, A., (2005). Organic consumers' personal values research: testing and validating the list of values (LOV) scale and implementing a valuebased segmentation task. Food Qual Prefer 16, 585-599

- Durham, C.A. & Andrade, D. (2005). Health vs. environmental motivation in organic preferences and purchases. American Agricultural Economics Association Annual Meeting, Providence, Rhode Island
- Gracia, A. & de Magistris, T. (2007). Organic food product purchase behaviour: a pilot study for urban consumers in the South of Italy, Spanish Journal of Agricultural Research
- Hellastat (2009). Ανάλυση αγοράς
- ICAP (2007). Κλαδική μελέτη
- Lampkin, N. (2000). “Organic farming in the EU -Considering food safety and quality, animal welfare and environmental degradation”
- Lockie, S., Lyons, K., Lawrence, G., Grice, J. (2004). Choosing organics: a path analysis of factors underlying the selection of organic food among Australian consumers. *Appetite*, 43, 135–146
- Louloudis, L. (2001). Biological Agriculture in Greece: Constraints and Opportunities for Development
- Loureiro, M.L., McCluskey, J.J. & Mittelhammer, R.C. (2001). Assessing consumer preferences for organic eco - labeled, and regular apples. *J Agr Resour Econ*
- Millock K., Wier M. & Anderson, L.M. (2004). Consumer’s demand for organic foods attitudes, value and purchasing behaviour. Selected paper for presentation at the XIII Annual Conference of European Association of Environmental and Resource Economics, Budapest, Hungary
- Onyango, B., Hallman, W., Mellows, A., (2006). Purchasing organic food in U.S. food systems: a study of attitudes and practice. AAEA Annual Meeting
- Rohner-Thielen, E. (2010). “Area under organic farming increased by 7.4% between 2007 and 2008 in the EU-27”
- Soil Association (2010). Organic market report
- Gracia, A. & de Magistris, T. (2007). Organic food product purchase behaviour: a pilot study for urban consumers in the South of Italy, Spanish Journal of Agricultural Research

- Tsakiridou, E., Konstantinos, M., Tzimitra - Kalogianni, I. (2006). The influence of consumer characteristics and attitudes on the demand for organic olive oil
- WOOA (2012). The World of Organic Agriculture 2012
- Zepeda, L. & Li, J. (2007). Characteristics of organic food shoppers. J Agr Appl Econ